

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Libuše Brychtová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Postavení seniorů ve společnosti a možnosti jejich uplatnění

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Renata Oralová

Vypracoval:

Libuše Brychtová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: *Postavení seniorů ve společnosti a možnosti jejich uplatnění*, zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne

Podpis:

Obsah

Úvod.....	2
1. POPULACE SENIORŮ.....	4
1.1 Senioři	4
1.2 Samostatně žijící senioři	8
1.3 Senioři v pobytových zařízeních	9
1.4 Dílčí závěr kapitoly	12
2. SENIORSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ A OSOBNÍ ZÁJMY	13
2.1 Vzdělávání a sebevzdělávání seniorů.....	13
2.2 Univerzity třetího věku	14
2.3 Zájmy a záliby.....	16
2.4 Dílčí závěr kapitoly	17
3. SENIOŘI A JEJICH PŘÍLEŽITOSTI K UPLATNĚNÍ.....	18
3.1 Uplatnění seniorů na pracovním trhu	18
3.2 Pomoc s rodinnou výchovou	19
3.3 Dílčí závěr	23
4. ŽIVOT OČIMA SENIORŮ.....	24
4.1 Rozhovory, šetření, metody	24
4.1 Rozhovory	27
4.2 Dílčí závěr - vyhodnocení.....	41
Závěr.....	44
Resumé.....	45
Anotace	47
Seznam použité literatury.....	48
Přílohy	49

Úvod

Bakalářská práce je tematicky zaměřena na postavení seniorů ve společnosti a možnosti jejich uplatnění. Senioři v současné době představují početnou skupinu obyvatelstva. S ohledem na média, která plní funkci informační a propagační, a také vzhledem k demografickému ukazateli, který naznačuje zvyšující se počet stárnoucích obyvatel v naší republice, se otázka seniorské generace dostává do popředí.

Početnější skupinu v populaci tedy pravděpodobně čeká větší sledovanost. V současnosti probíhá i důchodová reforma, která sebou nese vlnu nesouhlasu a odmítání starší generace, tedy, kdy mladší generace vyčítá seniorům, že žijí na úkor mladých. Může se tedy generace 60plus cítit v ohrožení jejich postavení ve společnosti? Nejsou přijímáni s úctou, jako to bývalo o několik let zpět, navíc jsou ohroženi i po stránce násilí a kriminality. Všechny uvedené ukazatele nám dávají tušit, že postavení seniorů v současné společnosti bude provázet nejen neshoda mezi generacemi, ale i změna v celospolečenském klimatu.

V práci budou popsány souvislosti s tématem z okruhů, které souvisí s postavením seniorů ve společnosti a jejich uplatněním. Půjde tedy o stránku ekonomickou, zdravotní, vzdělávací, emocionální, a v neposlední řadě bude zmíněna i infrastruktura, vztahy v rodině a přátelství. V samotné práci bude pojednáno o cílové skupině seniorů, jejich vymezení, ať už bydlí samostatně nebo vzhledem ke svému zdravotnímu handicapu jsou umístěni v některém ze sociálních pobytových zařízení. Dále jaké mají podmínky pro sebevzdělávání a jakým se věnují koníčkům – zájmům. V souvislosti s uplatněním seniorů ve společnosti se bude potřeba zamyslet dvěma směry: nabídka zaměstnání na trhu práce a pomoc v rodinném kruhu, tedy s výchovou vnoučat a pravnoučat.

Cílem práce je zjištění, jak samotní senioři vnímají svůj život v současné společnosti, jaké mají ekonomické podmínky pro důstojné stáří. Dále možnosti uplatnění jako ekonomicky aktivní senior nebo pomoc v rodinném kruhu, tedy s výchovou vnoučat či pravnoučat.

Ke zjištění výše uvedených faktů jsem zvolila kvalitativní metodu řízeného rozhovoru a následné zpracování empirické stati, abychom poznali, která fakta považují senioři za méně příznivá v jejich životě, jenž ovlivňují nebo se podílejí na postavení seniorů ve společnosti a také souvisí i s jejich uplatněním.

Zdroje používané k psaní bakalářské práce jsou převážně knižní - literární zpracování z oblasti tematicky zaměřené na seniorskou populaci, kdy stěžejním literárním dílem byla

kniha Prof. PhDr. RNDr. Heleny Haškovcové, Csc. Její publikace Fenomén stáří je druhým a kompletně přepracovaným dílem, které vychází po dvaceti letech, a je aktuálně přizpůsobeno dnešní době. K doplnění byly použity ještě dílčí články z tematicky zaměřených periodik, a také internetové zdroje informující přímo o seniorské populaci.

Výběr tématu je spojen s osobním dlouhodobým zájmem o seniorskou problematiku, kdy je stáří negativně vnímáno mladší generací, zvláště tou, která se narodila po roce 1989 a byla vychovávána v jiném ohledu k hodnotovému žebříčku. Je to vymezení souvislostí, které mohou poukázat na ta úskalí, která bezprostředně souvisí s mezigeneračním konfliktem. Do souvislosti potom přidávám fakt, že rok 2012 je vyhlášen jako Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity.

1. *Populace seniorů*

Každý věk v našem životě, v nás samotných, zanechává jistou „stopu“ - otisk. Neseme si svoje sklizené ovoce do dalších let. Dětství se všeobecně spojuje s přídavným jménem bezstarostné, mládí je bouřlivé, střední věk je zralost a zkušenost. Seniorský věk má synonymum rozvahy a moudrosti.

1.1 *Senioři*

Teoretická stránka v popisu seniora je podle mého názoru rozporuplná. Za seniora může být považován i velmi mladý člověk, což je dáno úhlem pohledu každé generace zvlášť. Psychologický slovník (Hartl, Hartlová 2008) uvádí pro pojem senior následující frázi: „*Označení občanů starší 60ti let, sénium – stařecký věk nejčastěji dělený na: 60 – 74 počínající stáří, 75 – 89 vlastní stáří a 90 a více let dlouhověkost.*“¹

S nástupem do důchodu nekončí seniorům jejich životní etapa, i když by se s tím mohla většina mladší populace ztotožnit. Jsou bezesporu senioři, kteří po dosažení zasloužilého odpočinku v podobě důchodu dohání to, co jim nebylo za mladších let dopřáno: zájmové kroužky všech možných směrů jako jsou výtvarné, rukodělné, jazykové, pohybové, studují na Univerzitách třetího věku nebo cestují. Na druhé straně jsou i takoví, kterým jde především o generační a rodinné vazby. Senioři tak zůstávají v rodinném kruhu a stejně jako v minulosti jejich rodiče pomáhali jim, oni dnes pomáhají svým dětem například s výchovou vnoučat. V každém z těchto shora uvedených příkladů má senior volbu využití maximálního volného času jak pro své privátní zájmy, tak dostatečně pro potřeby blízkých. Nejedna babička nebo dědeček doprovází svého vnuka či vnučku na sportovní kroužek nebo jinou zájmovou činnost. Babičky se staly v dnešní době opět frekventovanou „ikonou“. Pomoc svým dětem vidí především s výchovou tam, kde se nedostává času dnešní přezaměstnané mladší generaci. Kult babiček je opět v kurzu, protože nejde jen o samotnou výchovu, ale mnohdy i podporu finanční.

Kluby seniorů a jiné spolky, které spojují lidi přibližně stejného věku - tady lze nalézt vrstevníky, které trápí podobné nebo stejné věci. Zde si mají s kým popovídat

¹ Hartl, P. Hartlová, H., Psychologický slovník, Praha, Portál, 2009, s. 53

o společných problémech, protože jinou spřízněnou duši na rozhovor moc často nenachází, a to ani ve svých rodinných kruzích. Snaží se žít aktivně a určovat si denní program podle svých představ. Nad určitou věkovou hranici se už ale stává, že jsou senioři sami (myšleno ovdovělí senioři nebo ti, kteří už na stáří nehledali dalšího životního partnera). Pokud nemají vazby na svoje rodinné kruhy, např. jejich děti žijí v zahraničí nebo na druhém konci republiky, může se stát, že se samotný senior cítí velmi osaměle, může se poddat právě prožívanému kritickému období a rezignovat. Rezignace bohužel patří mezi časté případy nechuti k tomu, aby člověk žil aktivně nebo se alespoň pokusil navázat na předešlé roky. Pohled do budoucnosti je s nejasným cílem. A neplatí to jen u lidí nad 80 let, týká se to i mladších.

Nástup moderní techniky je další kapitolou, se kterou se musela seniorská generace poprat, dálkové ovládání téměř na cokoli už je nezbytnou součástí technologií, které se nezastavují v čase. Mobilní telefony, i-pody, notebooky - to vše jsou věci spolehlivě ovládané seniory s nadšením, protože jim to umožňuje komunikaci s jejich blízkými, žijícími ve vzdálenějších městech od okolí bydliště seniora. Vzdálenosti přestaly být problémem. Díky těmto technologiím jsou senioři v kontaktu se svými rodinami. Je to však skutečně náhradou pro jejich pocit uspokojení?

Pokud jde o seniory, současná konzumní společnost se snaží využít zmiňovanou generaci ve svůj prospěch. Na rozdíl od současné generace mnoho seniorů ještě nepřišlo na trik ziskuchtivých obchodních společností spojený s psychologii. Je správné, že společnost nabízí i cílená periodika pro seniory, kde jsou zmiňovány např. *„oblasti zdravotního hlediska, pracovní uplatnění, cestování, péče o seniory a samozřejmě i články týkající se nemoci, se kterými by měla být seniorská generace srozuměna.“*²

Zaměřenost na seniory v posledních letech značně stoupá. Z obchodního, respektive konzumního hlediska je tato cílová skupina velmi zajímavá, a tudíž při správné manipulaci lze dosáhnout snadného zisku. Je otázkou, jak se senioři sami vyrovnávají s touto situací, jestli všichni touží být, stejně jako mladí ještě mladší. Kam až lze zajít je otázkou a individualitou každého zvlášť. V každém případě si dnešní senioři mají možnost porovnat životní úroveň jejich matek a babiček se svojí současnou. Rozdíly vyniknou lépe v tom smyslu, že tyto tři generace prožily období válečné, socialistické, a tzv. demokratické období po roce 1989. V každém z těchto období byli senioři specifickou skupinou.

² Komerční příloha společnosti MEDIAPLANET, Podzim života, 22. září 2011

Příprava na vyšší početnost této zmiňované skupiny seniorů v budoucnosti a zaměření se na oblasti a obory, které budou naši spoluobčané v seniorském věku potřebovat, je jednou z podmínek dobře prosperujícího hospodářství. **Včasná příprava bytové či sociální infrastruktury** nepřekvapí. Už nyní jsou známy prognózy stárnutí naší populace v následujících letech. Portál www.starnout-je-normalni.cz³ uvádí v přehledné tabulce vizi stárnutí naší populace v následujících letech:

Rok	Celkem populace	65+	80+	% 80+
2008	10345	1515	349	3,4
2010	10394	1600	373	3,6
2020	10543	2132	432	4,1
2030	10429	2391	691	6,6
2040	10158	2674	853	8,4
2050	9892	3060	921	9,3
2060	9514	3175	1271	10

⁴ Předpoklad stárnutí populace do r. 2060

Dá se počítat s tím, že se tak trochu změnila úloha seniorů v naší společnosti, a stává se trendem, že senioři přepouštějí svá obydlí svým dětem a jejich rodinám, a sami se stěhují do rezidencí, domovů pro seniory nebo pobytových domů s pečovatelskou službou. Zde záleží na finanční rezervě samotného seniora a také představě, jak má vypadat jeho spokojené stáří. Další otázkou je, zda jsou vhodná tato hromadná sestěhování, která mohou vést v budoucnu k růstu tzv. ghetta. Jakoukoli skupinu je třeba nikoli izolovat, ale naopak zapojit mezi ostatní v nenásilné formě. Jak uvádí Vývojová psychologie v kapitole o emočních změnách ve stáří, „*Život v domovech ukazuje na rozdíl mezi reálnou izolací, jež je dána nedostatkem sociálních kontaktů a psychologickou dezolací, která představuje subjektivní pocit opuštěnosti, také osamocení, které vede k citovému strádání ve stáří.*“⁵

I když je to mnohdy samotné přání seniora žít mezi vrstevníky, je potřeba také zajistit takové aktivity, aby senioři nezůstávali stranou ve svých domovech. Oni sami si neuvědomují, že v určitém omezeném okruhu, kde žijí spolu se svými vrstevníky, se každý den mohou vzdalovat realitě, která je za dveřmi domova seniorů. Proto je dobré udržovat kontakty

³ Projekt centra na podporu zdraví GEMA dostupné na: <http://www.starnout-je-normalni.cz/index.php> [05.12.2011]

⁴ Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 - 2012 dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5045/starnuti_cz_web.pdf [05.12.2011]

⁵ Langmeier, J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie, Praha, Grada Publishing, 2006, s. 207

i s těmi, kteří žijí mimo rezidence a jiná pobytová zařízení, a je také důležité neztratit vazby s rodinou.

Je potřeba také zmínit problematiku konfrontace seniorů s mladší generací. Je nutné vycházet z myšlenky, že nastupující mladá generace už vyrůstala v jiných podmínkách, vycházela ve výchově z jiných hodnot. Po roce 1989 byla nadřazena individualita solidaritě. Projevy „já první a po mně potopa“ jsou u dnešní mladé generace vůči seniorům o to zřetelnější, že se nenaučili komunikovat. Souvisí to s rozvojem tržní ekonomiky, která sice přinesla množství vymožeností, ale projevy lásky, empatie a pomoci bližnímu se vytratily. V tomto ohledu nenacházíme vhodný dialog mezi generacemi, přestože jsou vnuci současných seniorů právě touto generací. Ve většině případů se však přes tento fakt chovají ke svým babičkám a dědečkům velmi vstřícně. Poukažme na celospolečenské klima, ve kterém se odráží hlavní myšlenka nesouhlasu. Mnozí jednotlivci na dotaz, co je vede k odmítání a zatracování seniorské generace, mnohdy krčí rameny a často můžeme slyšet, že oni sami nic proti seniorům nemají, protože jejich vztahy k rodinným příslušníkům seniorské populace jsou kladné.

„Je nezpochybnitelné, že většina dospělých vnuků a vnuček miluje své prarodiče. V rodinném kruhu se k nim většina chová moc hezky. Titíž vnuci a vnučky pak paradoxně zaujmají ageistické postoje vůči seniorům, které neznají, ale kteří jsou prarodiči jiných milovaných a milujících vnuček a vnuků.“⁶ Vliv sociálních sítí zesiluje myšlenku odporu a odmítání stáří. Sociální síť nabízí možnost schovávat se za názory druhých, aniž bychom ukazovali svoji tvář, ale vzhledem k počtu účastníků v jednu chvíli se vymezení jednoho tématu může strhnout v lavinu „davového šílenství“.

⁶ Haškovcová, H. Fenomén stáří, Praha, Havlíček Brain Team, 2010, s. 36

1.2 Samostatně žijící seniori

Většina seniorů se i přes pokročilý věk snaží být co nejvíce soběstačná, neboť považují cizí péči o ně samotné jako obtěžování. S tím se setkáváme a budeme setkávat, protože to vychází z podstaty koloběhu života. Pokud jde o mladší seniorskou část naší populace, je ještě schopna své aktivity plnit beze zbytku. Nákupy, zájmy a záliby. Prodlužuje se průměrný věk, takže dokud náklady na bydlení nelimitují ekonomickou situaci samotného seniora, nemusí se vzdávat následně dalších aktivit. Dostupnost lékařské péče, ale i ostatní infrastruktura vytváří nebo dotváří v okolí bydliště to, co je pro každého občana a potažmo i seniora velmi důležitou, takřka denní záležitostí nezbytnou k životu. Seniori neradi mění svoje zvyky, mají vazbu na své okolí. Pokud se mají stěhovat někam, kde to neznají, dá jim spoustu energie a námahy, aby se v nových podmínkách adaptovali. Fakt, že senior touží dožít ve svém tzv. rodném domě, může být v poslední době zkomplikován finanční náročností pro seniora žijícího samostatně, který si svoje náklady na bydlení hradí sám.

„V Řecku je běžné, pokud lidé staví rodinný dům, počítají v něm s pokojem nebo samostatnou bytovou jednotkou pro rodiče. Volný byt využívají např. deset let k pronájmu v turistické sezoně nebo ji prozatímne využívají jako pokoje pro hosty. Ve chvíli, kdy rodiče zestárnou a potřebují pomoc, je připravená.“⁷ Rozhodne-li se senior přestěhovat do rezidence nebo domova pro seniory, je srozuměn s otázkou budoucího života. Sice nerad opouští své obydlí, ale zvážil už rizika stáří v tom smyslu, že dostupnost čtyřadvacetihodinové péče nebo spojení se svými vrstevníky na stejném místě má pro ně své výhody. Často sice odchází do těchto zařízení na přání rodiny, ale setkala jsem se již s názorem samotných seniorů, že oni sami touží být součástí nějaké komunity. Souvisí to nejen s věkem, ale i fyzickou náročností každodenních životních situací. Jinak se asi cítí senior považující si své vitality, a jinak senior doprovázený stařeckým či fyzickým handicapem.

⁷ Wilková, S., MF DNES, Příloha č. 17, Přestěhujte se k nám, dědo, 13. července 2011

1.3 Seniori v pobytových zařízeních

Pobytová zařízení pro dnešní seniory kapacitně nedostačují početnosti jejich populace. Výstavba nových domů pro seniory vzhledem k nedávné krizi stagnuje, ale vlastně nikdy nebyla tato situace růžová. V pobytových zařízeních s celodenní péčí se seniorům dostává veškerá péče, která je nutná k jejich důstojnému stáří i s ohledem na jejich případný handicap. Situace seniorů v pobytových zařízeních je pro nezasvěcené smutnou kapitolou závěru života. Této životní etapy se obává většina z nás, přesto doufáme, že se nám elegantně vyhne a my budeme žít do sta let bez omezení. Opak je pravdou, a ač je tato životní etapa ne zrovna příjemná, je potřeba zdůraznit, že důstojné stáří může mít mnoho podob. Nejedná se pouze o léčebny dlouhodobě nemocných (LDN), ale i podobně zaměřené domy. Je faktem, že u nás (v České republice) došlo za posledních dvacet let k rozšíření péče o seniory, vznikem několika nových typů zařízení.

Tato zařízení mohou být následující, jak uvádí Malíková (2011).

„Pečovatelská služba – je i terénní služba poskytovaná seniorům, dochází k pomoci tím způsobem, že se pomáhá jedinci v péči o sebe a o domácnost.

Denní stacionáře – ambulantní služba, kdy osoby docházejí do stacionáře denně, mají problém se sebe obsluhovat, uživatelům je poskytnuta komplexní péče v potřebném rozsahu.

Týdenní stacionáře - obdoba denních stacionářů, služby jsou poskytovány po celou dobu pobytu a to přes všední dny.

Domovy pro seniory – pobytová služba s celoročním provozem určenou pro seniory se sníženou soběstačností a s potřebou komplexní péče, je určena převážně těm seniorům, kteří dále nemohou setrvávat ve svém přirozeném sociálním okolí.

Sociální služby ve zdravotnických zařízeních ústavní péče – tyto služby poskytují nemocnice nebo léčebny dlouhodobě nemocných, jsou určeny osobám, které vyžadují pomoc jiné osoby, tyto osoby nemohou být propuštěny ze zdravotnických zařízení vzhledem ke snížení soběstačnosti.“⁸

Také vzdělávání pracovníků, kteří se o tyto seniory starají, doznalo velkých změn. Je vidět, že celospolečensky jsme se posunuli zase o kousek dál. Stáří se tudíž nestává pouze obtížným, ale je zřejmé, že většina z nás si uvědomuje, že za nějakých dvacet, třicet let může být v podobné situaci. Jde tedy o vytvoření vhodných podmínek pro dožití v lidských

⁸ Malíková, E. Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 44-47

podmínkách, aby se senior necítil na stáří nemohoucí, a aby si uvědomil, že jsou tu lidé, kteří umí jeho přání vyslyšet. *„Klientům v pobytových sociálních zařízeních byla dříve poskytována péče rutinně a jednotně, kdy docházelo k porušování základních lidských práv. S platností nového zákona č.108/2006 Sb. O sociálních službách a vyhlášky č.505/2006 nastala změna v individualizaci péče o seniory a to jak v režimových opatřeních, tak s ohledem na dodržování lidských práv klienta.“*⁹

A právě mobilita nebo imobilita rozhoduje o začlenění do některého z pobytových zařízení. Jako nepovinnou, spíše doplňující otázkou v rozhovoru se seniory v této bakalářské práci jsem položila otázku, zda si dotyčný senior umí představit své dožití stáří v některém domě seniorů. Velká část na tuto otázku odpověděla kladně s tím dodatkem, že jen v případě, kdy už sami nebudou zvládat svoji sebe obslužnost. Je vidět, že bezmoc stáří má v mysli každého z nás individuální podobu, ale v jistém směru je tato podoba shodná.

V domovech pro seniory je potřeba dodržovat určitá pravidla pobytu, na která nemusí být senior, který přichází ze svého bydliště, zvyklý. Pomineme tu stránku věci, že ráno vstává v určitý čas a má denní harmonogram téměř shodný s dnem předešlým. V pobytových zařízeních, kde žije x spoluobčanů, je potřeba svůj osobní režim sladit s řádem pobytového zařízení, aby se vyloučil konflikt či nespokojenost samotného klienta v pobytovém zařízení. Možná tohle je jednou z věcí, která samotného seniora při počínajícím pobytu v domově zaskočí. Stejně jako na nové bydlení si senior musí zvyknout na nové věci spojené s pobytovým řádem a to je jistě nemalý nápor na psychiku jedince. Jde o to, aby v zařízení, kam se senior přestěhoval, byla možnost kontaktu s osobou, která je kvalifikovaná v psychologickém oboru a byla k dispozici s časově neomezenou, respektive časově přizpůsobenou hodinou pro samotné ubytované. Zdravotní a pomocný personál je povětšinou zaneprázdněný starostmi o jiného spolubydlicího a v časové prodlevě by mohl senior začít strádat z psychického hlediska. *„Dostatek péče je tak suplován rutinou“*, která vede ke zklamání a subjektivně kladeným otázkám, zda senior udělal správné rozhodnutí. Je nasnadě zmínit ještě závažnou otázku, která se váže na pobytová zařízení a personál spolu se seniory. Jedná se o komunikační bariéru v podobě tzv. elderspeaku. *„Jde o komunikační techniku, která je zlehčenou formou komunikace mezi převážně mladším personálem vůči seniorovi.“* *„Je to eticky nevhodné hovoření o starých lidech a se starými lidmi. Elderspeak vykazuje podle Caporaela (1981) hlavní charakteristiky v:*
zpomalení řečového tempa

⁹ Malíková, E. Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 158 a 159

zvýšený tón hlasu

zdůrazněnou intonaci

častější opakování

jednodušší slovník a gramatiku než v normální řeči dospělých. ¹⁰

V těchto případech se senior může cítit méně cenným, přičemž se nemůže nijak bránit. Péči o sebe přijímá jako něco „navíc“, a tak zůstává ve svém pokoření sám. Lze říci, že ne každý se neubrání, naopak jsou ubytovaní senioři, kteří jsou pravým opakem a vyžadují mnohdy neadekvátně nadstandardní služby, ačkoli jsou v jistém ohledu právě soběstační. Z mého pohledu je to otázkou temperamentu daného člověka, být středem pozornosti a nezajímat se o potřeby druhých, ale i společností ve které vyrůstal. Někdo je bázlivý, jiný se nedá ničím odradit, a tato spojení fungují v každé věkové skupině, seniory nevyjímaje. *„Stáří není nemoc, ale vývojovým obdobím. Skutečná nemoc stáří pouze doprovází.“*

Péče je natolik intenzivní, jak vyžaduje aktuální zdravotní stav pacienta. Jedna z mých respondentek byla hospitalizována na jednotce ORIM (oddělení resuscitace a intenzivní medicíny) při náhlém selhání organismu pro nedostatek kyslíku. Chování personálu (mají v popisu práce) bylo adekvátní pracovišti. V této fakultní nemocnici a na tomto oddělení bylo vidět i pro nezasvěcené, že pacient není jen jméno a příjmení, ale osobnost, ke které se chováme s úctou, i když vyžaduje naši čtyřicetihodinovou péči. Faktem je i to, že například pohlazení patří k běžné péči o tyto pacienty, což dovede i dojmout. Pro samotného pacienta je to jistě jedna z důležitých věcí v kvalitní péči, a přestože není v domácím prostředí, vnímá svoji hospitalizaci lépe.

¹⁰ Pokorná, A. Komunikace se seniory, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 63 (citace Caporaël, L. The paralinguage of caregiving: Baby talk to the institutionalized aged s. 876-884)

1.4 Dílčí závěr kapitoly

Porovnáme-li skupinu samostatně žijících seniorů a seniorů využívajících některé z pobytových zařízení, můžeme nalézt podobnost v prožívání této věkové etapy, která bývá někdy charakterizována jako „podzim života“. Jedna ze senierek mi při rozhovoru řekla: „...my nemáme v rodě dlouhověkost, takže mně zbývá tak šest, sedm let života a já si je musím užívat...“. Ano užívat a prožívat svůj seniorský věk si mohou jak samostatně žijící senioři, tak ti, kteří jsou v některém z pobytových zařízení. Je jedno, nakolik jsou soběstační, jak moc jsou ještě ekonomicky aktivní. V každém případě jsou to lidé, kteří chtějí žít svoji závěrečnou kapitolu života v rámci svých možností, s ohledem na jejich důstojnost. Společnost by je měla respektovat ve všech směrech s tím odkazem, že jednou následující generace a po nich další bude mít stejné problémy k řešení, jako oni mají dnes. Pokud nepodchytíme u mladší generace úctu ke stáří a ochotu pomáhat bez ohledu na finanční odměnu, a nenaučíme ji žít se seniory, potom oni sami si jednoho dne sklídí ovoce a možná hodně trpké.

Jedno je všem společné, a to prožívání svého seniorského věku a hodnocení předešlého života. Pokud senior žije samostatně, vzhledem k soběstačnosti si určuje svůj denní harmonogram a snaží se žít aktivně, pokud ovšem vzhledem ke zdraví už není dostatečně soběstačný a jeho rodina nemá dostatek času na obstarávání, přichází na řadu domov pro seniory nebo jiná pobytová zařízení, která umožňují začlenění do společnosti, nikoli vyloučení z ní. I když je asi diskutovanou otázkou, jak moc je senior v pobytovém zařízení začleněný, je mezi vrstevníky a má kolem sebe personál pro obstarávání potřebných věcí k důstojnému dožití života.

Obě tyto skupiny seniorů jsou součástí naší společnosti, kdy jedna skupina potřebuje pomoc v oblasti sociální péče a druhá si může vybírat z volnočasových aktivit, které společnost pro seniory nabízí. Jak se žije dnešním seniorům a jaké mají postavení ve společnosti, tedy jak tuto věc oni sami vnímají, tak bude následující generace svoje požadavky zvyšovat.

2. Seniorské vzdělávání a osobní zájmy

V každém věku by mělo být důležité věnovat se některé aktivitě nebo hobby. Jsou lidé, kteří mají zájmy na celý život. Začínají od dětství a vytrvávají až do pozdního věku. A právě v seniorském období je důležité setrvat u těchto aktivit nadále, aby zaplnily prázdné místo po odchodu do důchodu.

2.1 Vzdělávání a sebevzdělávání seniorů

Sebevzdělávání seniorů je individuální věcí spojenou nejen s finanční stránkou samotného seniora, ale i stránkou charakterovou. Je mnoho způsobů, jak v dnešní době využít čas, a záleží na každém, jak své prostředky a čas využije. Aktivity jsou v podstatě neomezené, takže to může být např. rozvoj ve zdokonalení cizího jazyka, což v dnešní době lze i samostudiem, nebo čtení literatury a nebo jiný zájem, na který nebyl v minulosti čas nebo finance. Pokud se samotný senior rozhodne pro sebevzdělávání, na pultech knihkupectví je spousta titulů různých žánrů. U sebevzdělávání však nekončí jen nákup literatury, jsou to i komunikační prostředky. Většina vzdělávacích spolků a vzdělávacích středisek má ve své nabídce kurzy internetu pro seniory, kde se pomalými krůčky senior seznamuje s internetem, učí se mu porozumět a ovládat jej, založit a používat e-mailovou schránku a listovat na www stránkách. Ti zdatnější mohou prostřednictvím internetu využít služeb e-shopů Informovanost v podobě nových technologií a jejich využití se pro některé seniory stává velmi důležitým komunikačním prostředkem a zdá se, že se někteří dříve narození sbližují s těmito novinkami velmi rychle. Naše společnost se rychle přizpůsobila ve volnočasových aktivitách i skupině seniorů. Je na místě podotknout, že i členové různých věkových kategorií přijímají v zájmových oblastech mezi sebe seniory a věkové hranice se tak neoddalují, ale sbližují. Taneční kroužky, kroužky vaření, rukodělné, přírodovědné, zkrátka velká škála aktivit, ze kterých si může každý vybrat. Všechny tyto aspekty mají společné to, že jsou určitě dostupné i po finanční stránce.

2.2 Univerzity třetího věku

Koncem osmdesátých let minulého století se dostalo do povědomí zasvěcených pojem Univerzita třetího věku (dále jen **U3V**). „Bylo to v akademickém roce 1986/87 v Olomouci, tedy spíše za akademicky vzatou ji lze považovat ve školním roce 1987/88. Tento druh vzdělávání určený řadám seniorů se stal populárním nad očekávání“.¹¹

Zde našlo své okruhy zájmů mnoho seniorů, kteří si vzhledem k volnému času v důchodovém věku mohli doplnit vědomosti bez ohledu na své rodinné zájmy, které byly v předešlém věku upřednostněny. Usednutí do lavic v takto pokročilém věku vidím i já ve spojitosti s tím, že senior chce být zařazen, ne vyřazen z dnešní společnosti. Udržet si ve stáří nejen fyzickou, ale i psychickou, tedy duševní pohodu, to chce značné úsilí, které chybí mnoha mladým lidem a zvláště vezmeme-li v úvahu, že ne vždy lze tuto pohodu skloubit ruku v ruce. Přesto všechno se zdá, že lavice Univerzit budou i nadále plnit senioři, kteří se tímto snaží udržet si duševní pohodu a dokázat, že ani v pokročilém věku nemusí myšlení seniorů zůstat jen v omezeném okruhu dvou hlavních témat, jako jsou podlomené zdraví a těžká ekonomická situace. Zdálo by se, že nebude o uvedené vzdělávání zájem, ale opak byl pravdou. Přestože by se dalo pochybovat o oblíbenosti tohoto typu studia mezi mladší populací, mezi seniory je, naopak velký zájem. „Je potřeba uvést, že v seniorském vzdělávání jsou dva typy, a to akademické a univerzitní. Rozdíl je následující: univerzitní vzdělávání seniorů vybízí k velké osobní angažovanosti, senior si doplňuje přednášky samostudiem a následně se prokazuje jeho aktivita na seminářích, v písemných pracích a závěrečných zkouškách“.¹²

V rozhovorech s vybranými seniory pro tuto bakalářskou práci jsem měla možnost seznámit se blíže se seniorkou, která studuje Univerzitu třetího věku na Masarykově univerzitě v Brně. Sama již vyzkoušela studium i na jiné univerzitě, které však nebylo zcela podle jejich představ. V současné době studuje třetí ročník v oboru Živá teologie, spirituální dimenze člověka. Každoročně si mohou vybrat téma a následně pak skládají písemná a ústní kolokvia, která nakonec ročníku obhajují. Pro letošní rok píše na téma Shakespeare a jeho vztah k náboženství. I u této generace je však počáteční boom nástupu na U3V, ale s postupem času se počet studentů z řad seniorů tenčí. I sama respondentka zaznamenala

¹¹ Haškovcová, H. Fenomén stáří, Praha, Havlíček Brain Team, 2010, s. 129 a 130

¹² Haškovcová, H. Fenomén stáří, Praha, Havlíček Brain Team, 2010, s. 136

pokles počtu studentů. Možná je pro některé následná větší časová angažovanost problém, který ověřila až praktická zkušenost.

*„Účastník akademie třetího věku vyslechne cyklus přednášek, následně je možné vznést dotaz a v případě času i zájmu diskutovat na dané téma. Přednášku zhodnotí v kroužku a odchází domů. Po roce 1989 začalo být u nás akceptováno, že ten, kdo je schopen vyhovět náročnosti vysokoškolského studia může i ve vyšším věku získat úplné vysokoškolské vzdělání“.*¹³

Do budoucna lze u seniorské generace počítat s ještě větším zájmem o tento druh studia, zvláště uvažíme-li, že s rostoucím počtem vysokých škol se nabídka studia „šitých na míru“ právě těmto studentům zvedne. Zůstane pak otázkou, jak moc budou tyto programy finančně dostupné, aby vyhovovaly většině populace seniorů.

V oblasti celoživotního vzdělávání je ještě možnost pro studenty z řad seniorů využít tzv. virtuální studium prostřednictvím internetu. *„Virtuální Univerzita je moderní alternativou ke klasické přednáškové výuce na U3V. Je založena na využití nových komunikačních technologií a internetu. Má prvky distančního vzdělávání a e-learningu a je didakticky přizpůsobený charakteristickým specifikům cílové skupiny.“*¹⁴ *„V této oblasti vzdělávání je možnost využití pro seniory se statutem důchodce (u invalidních bez omezení věkové hranice) a osoby 50+. Platí i pro seniory, kteří jsou z regionů, kde je dostupnost univerzity malá, potom následují důvody, jako jsou finanční stránka spojená s dopravou a zdravotní hledisko. Taktéž je zmiňována podpora informační a počítačové gramotnosti.“*

¹³ Haškovcová, H. Fenomén stáří, Praha, Havlíček Brain Team, 2010, s. 137

¹⁴ Virtuální Univerzita třetího věku, dostupné na: <http://www.e-senior.cz/www/virtualni-univerzita-tretiho-veku> [06.03.2012]

2.3 Zájmy a záliby

Zájmy a záliby seniorů se poměrně liší, protože hobby je věcí individuálního charakteru každého z nás. Přesto lze v některých případech ve větších skupinách propojit společný zájem v tzv. kurzy resp. volnočasové aktivity. Tyto společenské a organizované aktivity mohou být rozdílné, a to převážně regionálně. Vezmeme-li rozdíl mezi městem a středně velkou obcí, která se sice snaží udržet nějaký standard, ne vždy se jí to (vzhledem k dotacím) může povést a také není příliš velký zájem. Na vesnicích je to i menší anonymitou, setkala jsem se i s názorem: „...přece se nebudu ztrapňovat před támhle tím...“. Rukodělné zájmy nezůstávají pozadu a tady je možno pochválit zaměření na staré obyčeje, které se v poslední době stávají znovuobjevenými, takže lze říci, pokud senior ovládá nějakou rukodělnou aktivitu, může ji předávat dál mladší generaci a jistě je to přínos pro obě dvě strany. V této oblasti je spousta oborů, které prožívají své „z mrtvýchvstání“, protože časem přišla na přetřes i hodnota kulturního dědictví. Vytrácení se dřívějšího dědění z otce na syna se stává nově, pokud je to v rámci restrukturalizace dovoleno také do popředí. Ano, co dříve bylo samozřejmostí, jako bychom dnes hledali a objevovali.

Ve městech je naopak pro seniory připravena velká škála volnočasových aktivit, které nezůstávají nevyplněny. Na podporu těchto seniorských aktivit lidí nad 55 let se připojil i Jihomoravský kraj s projektem nazvaným SENIOR PASY. Na webových stránkách najde každý senior, pokud má zájem vstoupit do projektu, přihlášku. K čemu je tento projekt dobrý? *„Přináší komplexní přehled systému slev na výrobky a služby, poskytované držitelům těchto pasů. Takže ze škály těchto služeb (zdravotnictví, lázeňství, cestování, vzdělání, muzea a galerie, ale i spotřební nákupy) si vybere každý tu svoji slevu cíleně mířenou na zvolenou oblast seniora.“*¹⁵

¹⁵ Senior pasy dostupné na: <http://www.seniropasy.cz>

2.4 Dílčí závěr kapitoly

Zájmy, záliby, vzdělávání a sebevzdělávání seniorské generace, se nijak neliší od jiných generací. Pokud senior pěstoval nějaké záliby – koníčka v předchozích letech, jeho současnou životní etapu teď může vyplnit ve volném čase. Má tedy více času na aktivitu, kterou si sám zvolil. Domnívám se, že záliby jsou individuálního charakteru a ty se dají i bez registrace provozovat celý život. Může to být filatelie, rybaření, zahrádkářství, včelařství, v sezóně houbaření aj.

U kurzů pořádaných obcemi a městy si může senior vybrat z velké škály kurzů „ušitých na míru“ pro seniorskou generaci. Je jasné, že v malé obci je seniorům poskytnuto jen sem tam nějaké setkání, mají k dispozici knihovnu, a pokud jsou schopni ze zdravotních důvodů účastnit se i aktivit, které nejsou pouze zaměřené na seniory, tak je využít. Velká města mají tedy ve výběru aktivit např. výtvarných, pohybových, jazykových apod. větší možnosti k vyžití. V tomto směru i vzdělávání nezapomíná na nejstarší generaci, a pokud se sami cítí na studium, umožňují jim to i samotné univerzity a to jak v akademickém, tak univerzitním studiu.

Činnosti vyjmenované nebo jim podobné nám dávají tušit, že postavení seniorů ve společnosti se vztahem k volnočasovým aktivitám je poměrně dobrou známkou zdravé společnosti, která se snaží vyjít seniorům vstříc.

3. *Senioři a jejich příležitosti k uplatnění*

Málokdy tak toužíme po práci jako tehdy, když ji nemáme. V pozdějším věku si lidé tuto myšlenku uvědomují intenzivněji. Vědí, že je to pro ně i možnost, jak se zapojit do společnosti a nezůstávat stranou.

3.1 *Uplatnění seniorů na pracovním trhu*

Uplatnění na trhu práce je závislé na poptávce a na fyzické aktivitě samotného seniora. Je spousta zaměstnání, které lze vykonávat ve vyšším věku. Pokud má někdo z těch seniorů to štěstí, že má o něho stávající zaměstnavatel zájem, zůstává povětšinou u práce, která ho živila před nástupem do důchodu. Jedna z respondentek v moji bakalářské práci zůstala po odchodu do důchodu u svého zaměstnavatele na vedlejší činnost. V době prázdnin a nemocnosti byla často povolávána, aby vyplnila prázdné místo nemocného zaměstnance nebo toho zaměstnance, který čerpal dovolenou na zotavenou. Faktem je, že někteří senioři využijí nabídky na trhu práce i v tom smyslu, že zůstávají pro své okolí výjimeční svoji službou a zároveň zůstávají v kontaktu s lidmi napříč generacemi, takové jsou kosmetičky, manikérky, pedikérky, kadeřnice, masérky – tyto profese jsou náročné časově i fyzicky, ale senioři vykonávající tyto profese se už nepotřebují otáčet, aby užívali rodinu. Mají to jako přivýdělek na lepší, tedy zítřejší časy. Učitelky, lékařky, zdravotní sestry, tlumočnice, strážníci, řidiči, prodavači, všechny tyto profese ještě dovolují, aby se v nich mohli naši senioři zapojit do každodenního koloritu zaměstnaných. Opravdu záleží jen na fyzické aktivitě a potažmo i psychické pohodě, kterou nám společnost druhých lidí nabízí. Jak jsem zmínila na počátku práce, je důležité zůstávat v kontaktu s přáteli nebo s bývalými kolegy ze zaměstnání. Jak uvádí Hill (1998) s odkazem na Havighursta a kol. *„Staří lidé chtějí často zůstat aktivní a užiteční, navzdory překážkám a diskriminujícím postojům se brání odpoutání od společnosti.“*¹⁶

¹⁶ Hill, G. Moderní psychologie, Praha, Portál, 2004, s. 206

3.2 *Pomoc s rodinnou výchovou*

Pomoc s rodinnou výchovou byla zmíněna v úvodu práce. Vrací se nám do popředí pomoc babiček, které rády uvítají práci okolo vnoučat na celý úvazek. Přiznejme si, kolik dnešních babiček se pravidelně schází na nedělní mši, pokud zrovna nedoprovází vnouče na hodinu náboženství. Je faktem, že už vitálně mnohdy nemohou zastoupit po celý den výchovu, ale částečně nebo několik dní v týdnu tuto pomoc vítají a dokonce se cítí být užitečné. Realizování si klukovských snů dědečků nad parními lokomotivami nebo šití oblečků na panenky, vyšívání, háčkování - naše maminky (babičky) se i navzdory věku snaží držet s námi krok. Nečekají finanční ohodnocení, i když by se finanční pokrytí někdy hodilo na zaplacení nájmu. Jim paradoxně stačí to, že mohou ještě prospět svojí „troškou do mlýna“.

„Prarodiče mohou rovněž významně pomáhat při přípravě dětí na školu. Jsou při tom často podstatně trpělivější než rodiče, což je mnohdy rozhodující pro úspěšné zvládnutí úkolů i posílení motivace dítěte.“¹⁷

Postavení seniora v současné společnosti může být z hlediska jeho pracovní aktivity nebo zájmové činnosti či pouhého prožívání samotného období stáří značně odlišné. V realizaci minulé profese, kterou vykonává i v seniorském věku, tedy pokračuje v zaměstnání, je mnohdy ceněn pro své zkušenosti.

Pro někoho je senior každý nad určitý věk, nebo je to náš soused, člověk, který si v hypermarketu vybírá akční zboží. Všechny tyto osoby mají svoje postavení, což je jakýmsi zrcadlem společnosti. Často je jako prototyp označována osoba staršího věku, která vykupuje akční zboží v supermarketech, a přitom zavazí mladší generaci v rozletu při nakupování. I takto označený senior je odrazem vnímání seniorské generace ve společnosti. Proč se dostal právě tento ukazatel, jako synonymum seniora už se asi nedopátráme a není to ani cílem této práce, je ale jisté, že mnohdy za objemnými a zjevně levnými nákupy je snaha pomoci nějakým způsobem svým dětem. Když nelze vypomoci hmotně, respektive finančně, snaží se většina na ušetřeném nákupu akčních věcí alespoň trochu přilepšit svým dětem. Paradoxem bývá, že ti, kteří poukazují na seniory v souvislosti s vykoupnými regály, jsou mnohdy právě obdarovávaní, kteří berou jako samozřejmost oběd u svých rodičů. Ne zřídka jsou lidé seniorského věku využíváni jako levná (bezplatná) víkendová jídelna.

¹⁷ Langmeier, J., Krejčířová, D., Vývojová psychologie, Praha, Grada Publishing, 2006, s. 200

„Další z maminek si k jídlu celý týden upravuje zbytky od nedělního oběda, na který pravidelně zve své dva syny, jimž se blíží čtyřicítka. Omlouvá to větou: „Beztak celý týden nic pořádného nejedí.“ Ti vydělávají třicet tisíc měsíčně, zatímco ona si ve čtvrtek obaluje ve vajíčku zbytek knedlíku z neděle.“¹⁸

Možná je to i odrazem společnosti. Takže pro někoho je senior super, protože představuje *„...babču, která valí lováče, takže stojí za to ji sem tam pomoc s nákupem nebo umýt okna...“*, a že být takovou dobrou babčou je finančně náročné, asi z vyslechnutého hovoru v tramvaji dává tušit racionálně uvažujícímu člověku.

Postavení ve společnosti nemají současní senioři jednoduché, ale vzhledem k stále rostoucí medializaci jsou „na očích“. Což se projevuje právě tou negativní stránkou, že jsou zatracováni. Zkusme si představit, kdyby lidé nad 60 let prostě zmizeli z povrchu zemského. Kdo by dělal málo placené drobné práce, šatnářky, uklízečky, kdo by vodil vnoučata ze školek a škol, ke komu bychom nemohli jít na nedělní svíčkovou. Co v době dovolených, kdy vyjíždí rodiny s dětmi hromadně v letních měsících na dovolené. Kdo by řídil tramvaje, autobusy: Jistě někdo mladší, ale stihli by se všichni vystřídat tak, aby nebyl nikdo nucen říci, že je znevýhodněný? Kdo by nám na trhu prodával zeleninu ze zahrádky a radil nám recepty na různé neduhy? Je to i individuální pocit. Já osobně si myslím, že společnost dluží této generaci minimálně posledních dvaadvacet let odříkání. Je pravdou, že díky propagaci zdravého stáří a tím, že se o těchto věcech velmi mluví, naše společnost chápe význam těchto lidí a jejich právoplatné místo v nynější společnosti. Stejně jako oni nám odpouštějí zbrklost a mnohdy neúctu k druhým, my jim odpustíme láteření a občasné výtky. Berme to tak, že sice nemá seniorská generace na různých ustláno, ale nevede si špatně. Ostatně, přizpůsobit se společenskému pokroku není jednoduché ani pro mladší generace. Takže to chce hodně tolerance a také vzájemné podpory, protože žádná skupina lidí by se neobešla bez těch druhých. Jednou pomůžeš ty nám, podruhé my tobě. Je to vzájemné propojení, jak je psáno výše, „napříč generacemi“ a je dostatečně výstižné. Po ekonomické stránce jsou senioři samostatnější než by se mohlo zdát. Neumějí být tak pružní v nabídce realit a zkrocení finančních toků, a také je potřeba brát v potaz, že ve svém věku budou hůře ze dne na den měnit svoje návyky. Mají vztah k tradičním hodnotám a k místu, kde vyrůstali nebo žili x-let, každá změna prostředí je pro ně obtížná, protože si tam vytvořili svoje vazby na ostatní lidi. Mají rádi své obchody, lékaře, svoje oblíbené kavárny. Pro uplatnění na trhu práce mají možnosti, i když jsou omezeni pohybově vzhledem k věku. Je ale otázkou, za jakou cenu.

¹⁸ Wilková, S., Magazín DNES, č. 29, Ženy nad šedesát: Ztracená generace?, 21. července 2011

A jak je s nimi jako lidmi zacházeno. Dnešní doba je asi méně tolerantní k tomu, že mnohým seniorům chybí flexibilita, přesto jsou senioři jako zaměstnanci velmi spolehliví lidé. Nechybí jim přesnost a ochota pracovat nad rámec, pokud na to mají fyzicky. Například řidiči v MHD čekají pravidelné prohlídky ke způsobilosti, od učitelky seniorky nebudeme očekávat křepčení v tělocvičně, ale matematika se vyučovala před třiceti lety stejně a se stejnými výsledky jako dnes. Lékaři, většinou se soukromou praxí, mají také svoje ekonomické závazky a tak se i jejich pracovní doba přizpůsobuje té, která odpovídá cílové skupině, tedy pracujícím. Prodavačky, bohužel jistý smutný fakt v podobě plnění limitů na čtečce, je může nechat netečné, protože hlavní uspokojení potřeb zajistí pravidelný měsíční důchod, a práce je nadstandard. Takže nezávisle na tom, co vydělají, jim jde především o potřebu být mezi lidmi a být součástí společnosti jako celku.

Senioři si přejí žít mezi námi, být součástí naší společnosti, ale dochází k ponížení ve smyslu odmítání stáří jako přirozeného faktu. Jak uvádí Andrea Pokorná (2010) s odkazem na dílo Tošnerové (2002) *„Vyskytuje se pět nejčastějších nekriticky přijímaných představ o stáří:*

stáří lidé jsou všichni stejní

stáří mužů a žen je stejné

stáří nemají čím společnosti přispět

stáří je křehké, potřebuje péči

*stáří je ekonomickou zátěží.“*¹⁹

Jestliže dovede převážná část naší populace smýšlet v podobném duchu, potom se současné seniorské generaci bude svým způsobem těžko dokazovat opak. Problémy zůstávají stejné, i když se posouváme v reálném světě, takže nelze to tvrdit s jistotou, ale k pochopení stáří pro mnohé z nás znamená prožít si tuto etapu života, abychom poznali smysl. Senioři se v uspěchané době rychle neorientují, což neznamená, že jsou méně chápající skupinou obyvatel. Nečekají ale ovšem, že je bude někdo vodit za ruce a komunikovat s nimi jako s malým dítětem. Potřebují čas na rozmyšlenou, takové to „dvakrát měř a jednou řež“, a tímto déle trvá pochopení samotného smyslu. Pro tento samotný fakt si nezaslouží senioři být ponižováni jinou skupinou ve společnosti.

„Ostatně v šedesátých letech 20. století Robert N. Butler ředitel amerického Národního institutu pro stárnutí uvedl na denní světlo definici spojenou s diskriminací lidí věkově starší generace. Pojem ageismus (z anglického slova age – věk, stáří)“²⁰, který nám popisuje tuto

¹⁹ Pokorná, A. Komunikace se seniory, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 71 (citace: Tošnerová, T. Ageismus. Průvodce stereotypy a mýty o stáří, s. 7)

²⁰ Pokorná, A. Komunikace se seniory, Praha, Grada Publishing, 2010, s. 69

diskriminaci, není tedy nově vzniklým pojmem a nevztahuje se vzhledem k problému pouze na okruh naší republiky. Je tedy vidět, že stáří je celosvětově diskutovanou otázkou. Navážeme-li definicí, která podle Vidovičové zní:

“Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin a na základě chronologického věku a nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.”²¹

²¹ Pokorná, A. Komunikace se seniory, Praha, Grada Publishing, 2010, s. 69 (citace: Vidovičová, L., Věková diskriminace – ageismus, s.5)

3.3 Dílčí závěr

Uplatnění seniorů v jakékoli činnosti je závislé na jejich aktuálním zdravotním stavu. Od toho se odvíjí možnost pracovat na částečný nebo plný úvazek a tím být prospěšný ve společnosti. Pravdou je, že vyhledávání těchto pracovních příležitostí závisí na aktivitě každého seniora. Těch, kteří měli možnost zůstat na místě, které vykonávali před nástupem do důchodu, je minimum, přesto se vyskytují a je dobře, že jim společnost dává šanci se nadále uplatnit a předávat dál své zkušenosti mladší generaci. Někteří se snaží zůstat v kontaktu s lidmi a mohou tedy být na místech, která vybízí ke kontaktu s nimi, jsou to takové profese, které lze vykonávat i na živnostenské listy - maséři, kadeřnice, manikérky, pedikérky nebo částečné úvazky - knihovnic, uklízeček, řidičů, prodavačů.

V rodinných vazbách pomáhají senioři s hlídáním dětí, které je v poslední době nejvíce ceněnou službou, a lze ji fakticky považovat za nedoceněnou. Tato činnost je však velmi náročná a u seniora znamená rozdělení svých potřeb mezi vlastní a rodinné. Mít tedy prarodiče nebo rodiče, který nám pomáhá s výchovou dětí, je neocenitelné a velmi prospěšné, protože mladší generace žije uspěchaným životem a přezaměstnaností, a tak mohou naše babičky a dědečkové v naší nepřítomnosti předávat zkušenosti a postřehy z vlastního života naší nastupující generaci. Může to být vlastně i opačně, kdy se naopak senior může něčemu přiučit. Jak uvádí Kraus (2008) „*Dnes je však třeba zdůraznit také význam působení mladší generace na starší (např. zacházení s komunikačními prostředky.) Prodlužuje se totiž doba, kdy vedle sebe žijí tři generace, a proto vzrůstá i dosah socializačního působení dětí a mládeže na rodiče i prarodiče v užší i širší rodině.*“²²

Kterákoli z výše zmiňovaných činností je nabízena společností nebo rodinou, k uplatnění je tedy velká šance pro každého seniora využít právě tu, která ho nejvíce naplňuje.

²² Kraus, B. Základy sociální pedagogiky, Praha, Portál, 2008, s. 82

4. *Život očima seniorů*

Životní etapy, které jsou již za námi, se nesou v duchu vzpomínek i ponaučení. Životní etapy, které máme před sebou, jsou naopak plné očekávání. Senioři už mají mnohé životní zkušenosti a mohou hodnotit a porovnávat současné i minulé generace.

4.1 *Rozhovory, šetření, metody*

V praktické části se budeme zabývat poznáním teoretických domněnek. Cílem práce je přiblížit:

1. **Postavení současných seniorů ve společnosti.** Tedy jak oni sami prožívají svůj seniorský věk, jak se jim daří v současné společnosti jejich pohledem. Co je hlavní ukazatel ve vnímání jejich společenského postavení s ohledem na jejich zájmy a záliby a místo ve společnosti. Které věci mohou ovlivnit jejich postavení ve společnosti. Jak jsou vnímáni ostatními generacemi, jejich zkušenosti z oblasti svých zájmů a tedy začlenění celospolečensky.
2. **Možnosti jejich uplatnění.** Zda mají současní senioři dostatek příležitosti pro uplatnění. Jak si svoje uplatnění představují a zároveň v jakém směru tyto možnosti naplňují. U této otázky jsem si ověřovala dvě fakta, a to, že jednou skupinou jsou senioři, kteří ve svém věku ještě pracují a druhou skupinu tvoří ti, kteří se raději věnují rodinným vazbám, to znamená, že svoje uplatnění uskutečňují v rámci rodiny.

Pro výběr kvalitativního průzkumu jsem si vybrala 8 seniorů a pro porovnání město (krajské město) – venkov (obec). Snažila jsem se i věkově uzpůsobit obě skupiny respondentů, kteří jsou v rozmezí 65 – 71 let. Patří tedy mezi tu část seniorské populace, která ještě vzhledem k věku může být na plný nebo částečný úvazek zaměstnaná a mít tak přínos ve společnosti. Lze předpokládat jejich částečné rozdíly nejen vzhledem k prostředí, v němž žijí, ale i věkové priority odrážející se v každodenních záležitostech.

V rozhovorech byl kladen důraz na individuální přístup k samotným seniorům. Ochrana osobních údajů není v tomto věku otázkou legislativy, ale důvěry, která se lehce může změnit v nedůvěru.

Navíc rozhovor s danými seniory byl ve výsledku i ověřením (verifikací), zda mladší generace může chápat a správně chápe naši současnou seniorskou populaci a umí jí podat pomocnou ruku, pokud to potřebují. Jestli předsudky a tabu stáří je dobře pochopeno nebo je potřeba vysvětlit společnosti, kde vzniká prohlubeň v mezigeneračních rozdílech.

Dále připomínám, že tato práce chce poukázat na individuálně řešené téma, tedy ne na téma z velké části koncentrace lidí v seniorském věku jako je tomu v rezidencích a domech s pečovatelskou službou. Takže sonda do života seniorů je ukázkou velmi individuálních pocitů lidí, kteří žijí mezi námi, nejsou nikde registrováni, a přesto řeší každodenní starosti o přežití po stránce ekonomické a svoje osobní vztahy po stránce emocionální. Stejně tak jako v teoretické části naši senioři jsou v jistém směru individualisté, kteří nám prodávají noviny, léčí nás, vyučují naše děti, vozí nás v MHD, obsluhují v supermarketech, potkáváme je v parcích, na nádražích, kdekoli lze najít nějakou vhodnou příležitost k jejich uplatnění v současné společnosti nebo k využití jejich volného času, fyzické aktivity a podobně. Jsou kolem nás, denně je míváme. Rozhovory s nimi, které jsou uvedeny dále, nám poskytnou odpověď na otázku, jak se jim skutečně daří.

Sestavení otázek jsem, s ohledem na věkovou skupinu, upravovala podle pilotních odpovědí, bylo potřeba si ujasnit pojmy a zjistit, zda otázkám dotazovaný rozumí. Z osnovy, podle které byl vedený rozhovor, se odbočilo doplňující otázkou, pokud se dotazovaný snažil o bližší specifikaci a nevěděl, zda může povídání rozšířit, nebo pokud řeč vážla a bylo potřeba odpovídajícího povzbudit s přitakáním, že je jeho povídání správné a má pokračovat.

Přehled dotazovaných (respondentů) je uveden v následující tabulce:

	Věk	Pohlaví	Stav	Bydliště
S1	66	žena	vdaná	krajské město
S2	71	muž	ženatý	krajské město
S3	66	žena	vdaná	obec
S4	67	muž	ženatý	obec
S5	71	žena	vdova	krajské město
S6	65	žena	vdova	krajské město
S7	69	žena	vdaná	obec
S8	67	žena	vdova	obec

U každého rozhovoru je daný senior označen zkratkou, která je tvořena písmenem S (jako senior) a číslem (myšleno pořadím).

Otázky jsou osnovou pro rozhovor, který se individuálně rozvíjel, s důrazem na otázky 1, 2, 3, 4, 8 a 10, které jsou směřující k tématu práce. Úplné znění a sestava otázek je uvedena v příloze práce.

4.1 Rozhovory

S 1

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„Člověk si připadá jako obtížný hmyz. Ať přijde do obchodu nebo k lékáři, všude plno otázek...a výsledek nula...jen když z toho mají prospěch...doktoři tedy určitě člověka prohlíží, posílají po vyšetřeních a výsledky? Další prášky.“

Jak je to v jiných oblastech/směrem k nákupu?

„Požadovat po někom něco, službu nebo tak, je obtížný. Ještě že jsou samoobsluhy a supermarkety, kde si člověk obstará věci, co potřebuje, sám, jako senior žiju si svůj život, mám teď špatné zkušenosti, když jsem ještě mohla pracovat, tak jsem byla mezi lidmi.“

Vaše postavení vnímáte tedy jak?

„Jako senior žiju si svůj život.“

Setkáváte se s vrstevníky? (kroužky, společenské aktivity)

„Pokud mi to zdraví dovolí, tak se setkáváme z gymplu každý rok, ze základky každý měsíc a jinak bývalí kolegové a kamarádky.“

Dělá Vaše obec/ město dostatek aktivit pro seniory?

„Nevyužívám, ale vím, že jsou. V kulturním centru je spousta akcí, seniorům se věnují dostatečně. I jinak - jazykové školy nebo Univerzity třetího věku, je toho hodně, nabídka je široká.“

Dovoluje Vám ekonomická situace věnovat se zálibám a cestování? (pletení, vaření, čtení – knihovny, plavání, zahraniční/tuzemské dovolené)

„Na záliby nemám teď pomyšlení, ale na dovolenou bych jela, jenomže peníze nejsou na rozhazování, to ano, dovolená by se mi líbila. Knížky jsem si do nedávna kupovala, dovolená už ekonomicky nejde, protože nájmy jsou velké. Jela bych na dovolenou, ale teď jen z důchodu si to nemůžu dovolit.“

Je pro Vás cestování ve veřejných prostředcích příjemné?

„Nemám s tím problém, vždycky mě pustí sednout, i když já v poslední době moc dopravou nejezdím. Nesečkala jsem se ničím negativním.“

Máte dostupnou a kvalitní zdravotní péči?

Dostupnou péči určitě mám, i když o kvalitě pochybuji, vzhledem k poslednímu půl roku, který jsem strávila po špitálech a bez výsledku, už se s tím nechce nikdo zalamovat, nemám

věk na to, abych se někomu vyplatila, o kvalitě bych se přela.“

Co je podle Vás ve Vašem věku nejdůležitější? Vyjmenujte 3 věci. To na čem Vám záleží.

„Zdraví, určitě zdraví, pak rodina a vnoučata.“

Kdybyste měl (a) možnost s něčím vypomoci v rodině (myšleno svým dětem), využil (a) byste to?

„Spíš s tou finanční stránkou, protože jsem jako mladá také potřebovala peníze, a nebylo jich zrovna na zbytek. Očekávaná pomoc asi není, ale vím, že když jsem já byla mladá, neměla jsem peníze, takže podle toho usuzuje na peníze, ve stáří už na peníze pro sebe tak nějak člověk nepomyslí.“

Nabízí Vám současná společnost uplatnění i pro Vaši věkovou kategorii?

„Zůstala jsem v důchodu jako brigádník. Uplatnění je hodně, když je někdo jako dělník nebo podobně, tak ho nechají pracovat i v důchodu, ale pokud je ředitel, tak to ne. Jako brigádník si důchodce může přivydělat. Já jsem s tím u nás v podniku problém neměla a chovali se ke mně dobře. Po všech stránkách. Takže dá se říct, že kdo chce, tak si najde práci, ona je, i když spíš ta dělnická. Společnost mu dá možnost, ne každý podnik, když někdo chce, musí hledat, ale vždycky najde, neurčený počet hodin u řidičů, podle volna bylo potřeba, tak jsem pracovala, a bylo to nárazově jednou za týden, nebo celý týden, potom třeba tři týdny nic, když byly akce a podobně. V našem věku se moc uplatnit nemůžeme, komunisti nám dali vydělat ve dvou třech zaměstnání, ale teď to jsou důsledky minulé doby, že už jsme unaveni.“

S 2

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„Já bych to vnímal asi tak, že v současné době jsme spíš na obtíž. V první řadě hlavně mladým... není to tak, jak by to mělo být. My jsme měli jako mladí ke stáří úctu, dneska ti mladí k nám úctu žádnou nemají.“

máte nějaký příklad??

„No příklad by byl. Všude se cpou, všude třeba do tramvaje honem, aby si sedli, protože je pro ně obtížný stát. Asi takhle, to je všechno i to současný ani ta ekonomická situace není tak dobrá, protože hlavně se zdražily nájmy, všechno se zdražuje, a ten důchod až tak dobrý není, abychom si mohli užívat. Dovolený nebo tak už pro nás nejsou. Dovolená nebo lázně, léčba, prostě už na to není.“

Využíváte situací k setkávání s vrstevníky? (kroužky, společenské aktivity). Dělá Vaše obec/ město dostatek aktivit pro seniory?

„Já nikam celkem nechodím, co dělá obec nebo město pro seniory, nevím, protože se jim tak nevěnuju. Spíš se věnuju jenom zahradě, tam mám svoje vrstevníky, setkáváme se tam, tam si něco uvaříme, pokecáme, jinak pracuju na zahrádce. Jako důchodce si vydělávám úklidem domu, tím pádem nemám čas na nic jiného.“

Dovoluje Vám ekonomická situace věnovat se zálibám a cestování? (pletení, vaření, čtení – knihovny, zahraniční/tuzemské dovolené)

„Vzhledem k věku na to cestování nejsem. Stačí mi ta zahrádka, podívám se do lesa na houby, na zvířátka, je to pěkný, že? Čtení jen tak co mám časopisy ohledně zahrádky nebo auta, technika. Zrak mi ale už nedovoluje dlouho číst, dlouho nevydržím.“

Je pro Vás cestování ve veřejných prostředcích příjemné?

„Jak kdy. Moc plný nejsou mimo špičku, ale ve špičce to pro důchodce příjemný není.“

Máte dostupnou a kvalitní zdravotní péči?

Nemůžu si dvakrát moc stěžovat, i když pro doktora bylo problematický najít, co mi vlastně je, třeba když jsem měl ty klouby. Čekací doba je i po objednání hrozná, když cestuju s manželkou...jako doprovod, pokud jsem s ní tak to není dobrý, když jí je špatně a má čekat tři hodiny na chodbě, a to je objednaná. Co se týče za mě, tak je to třeba u zubaře normální počkat.“

Co je podle Vás ve Vašem věku nejdůležitější? Vyjmenujte 3 věci. To na čem Vám záleží.

„Mně by teď záleželo nejvíc na tom, abysme byli zdraví, protože nemocnej je člověk

vyřízenej. Vzhledem k tomu, co stojí lékaři a léky, pokud je člověk nemocnej, stojí to peníze ...pokud peníze nejsou, ty se nějak seženou, protože když je člověk zdravěj, může si vydělat. Dále, aby byly děti zdravý, nemám na co si stěžovat.“

Kdybyste měl (a) možnost s něčím vypomoci v rodině, využil (a) byste to? (proč ano, proč ne).

„Jestli je pomoc očekávaná, nevím, ale kdybych měl možnost s něčím pomoci, třeba něco postavit nebo přestěhovat, tak přiměřeně věku, ale jinak vzhledem k nemoci manželky je to teď náročný. Je to náročné pro jednoho navařit, uklidit, jako chlap toho moc neuvařím.“

Nabízí Vám současná společnost uplatnění i pro Váš věk (věkovou kategorii)?

Při kladné odpovědi počet hodin (denně, týdně, měsíčně, brigády jednorázového charakteru)

Může se současný senior uplatnit ve společnosti? Má o něho někdo zájem?

„Uplatnit, tak společnost ne, ale majitel domu sháněl správce nebo údržbáře. Kdyby měl někdo zájem na úřadě, nevím, já ani nic nehledám, protože se věnuju aktivitám, které mě baví, a jedině o Zahrádkářském svazu vím, tam by brigádníky chtěli, ale jinde nevím, jedině tam jestli po někom můžou něco chtít. Jinak já jsem aktivní ještě v důchodu. Finančně musím mít rezervu, jinak nevím, dneska není jistota, co zítra bude. Abysme jeli do zahraničí, neměli bysme potom z ničeho nic.“

Uvažujete o domě seniorů třeba za pět, deset let?

„...kdyby byla možnost, až v tom případě, když nebudu moct se sám o sebe postarat. Tak dokud jsem soběstačnej, ale pokud bych zůstal sám nebo bysme s manželkou oba už nemohli, tak, by to bylo. Ano nechat byt mladým a jít tam, byl bych tam mezi starýma a svýma. „

S 3

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„špatně, velice špatně...jak bych to řekla... všude jsme na obtíž, každý nám dává najevo, že jsme tíhou společnosti. Protože nám chybí taková ta dravost, nejsme drzí. „

Setkáváte se s vrstevníky? (kroužky, společenské aktivity).

„Kroužky ne, nikam nechodím, ale setkáváme se svými bývalými kolegy, kteří odešli do důchodu zhruba ve stejné době jako já, byli jsme taková dobrá parta, jak se říká, bylo nás kolem šedesáti, scházíme se tak 2x do roka a uděláme si program podle svého. Je to na celý den, ale nikoho neobtěžujeme, bavíme se po svém a já si takové setkání užívám.“

Dělá Vaše obec/ město dostatek aktivit pro seniory?

„Nedělá, tedy jako bližší aktivitu, ale setkání jednou měsíčně pro důchodce v naší obci je, i když jen pro zvané.“

Rozumím tomu dobře, že pozvánku dostane jen někdo?

„No pozvánka přijde jen některým, ne všem, i když už poslední dobou ani ty pozvánky nechodí, ale vyhlašují se ty akce místním rozhlasem.“

Dovoluje Vám ekonomická situace věnovat se zálibám a cestování? (pletení, vaření, čtení – knihovny, plavání, zahraniční/tuzemské dovolené) Je pro Vás cestování ve veřejných prostředcích příjemné?

„Dopravní prostředky nepoužívám, tedy ty hromadný, i když jsem jezdila do práce vlakem nebo autobusem, ale už ten Regiojet nejezdí tak, jak by měl, kde můžu, si zajedu autem.“

Máte dostupnou a kvalitní zdravotní péči?

„Kvalitní... otázka je co je kvalitní, když jdu na prohlídku, takovou tu po dvou letech, tak se musím dožadovat toho, co by mělo být samozřejmostí, ale to asi všichni. Když ten doktor ťuká do počítače a nekouká ani na vás, tak je vám jasné, jak moc mu na vás záleží, a je jedno, jestli su stará nebo mladá, dostupnou péči mám. A kdybych potřebovala nějaké vyšetření, já bych se ozvala.“

Co je podle Vás ve Vašem věku nejdůležitější? Vyjmenujte 3 věci. To na čem Vám záleží.

„Věci, je zdraví věc? Určitě zdraví nejen moje, ale i všech z rodiny, pak finance, aby člověk neživořil a třetí věc, teď rychle si něco vybavit...možná aby se kolem neválely odpadky a byl čistý vzduch, protože i to ovzduší je součást našeho života, je moc důležité pro nás pro všechny, protože když je kolem nepořádek, tak to není pěkné na pohled.“

Kdybyste měl (a) možnost s něčím vypomoci v rodině (myšleno svým dětem), využil (a) byste to?

„ V současné době pomáhám s výchovou vnučky, takové ty domácí úkoly píšeme spolu, vozím ju do Junáka a někdy, aby měla něco teplého, tak vařím. “

Nabízí Vám současná společnost uplatnění i pro Váš věk (věkovou kategorii)?

Při kladné odpovědi počet hodin (denně, týdně, měsíčně, brigády jednorázového charakteru)

„Měla jsem možnost jít na brigádu a dostala jsem také nabídku, od tam, kde jsem pracovala, ale už bych nešla, peníze jsou potřeba a příjemný, že jo, ale už ne ani tam, kde jsem dříve pracovala, protože už tam jsou jiný lidi a jak bych to řekla, kdo není mladeja bohatej, ten jako by nebyl. Nestojí mi tedy ta práce za to, abych měla nervy a poslouchala, že překážím.

Dovedete si představit, že budete trávit stáří v domově pro seniory?

„dovedu si představit, že bych žila spolu s jinýma stařečkama (smích) a nemusela bych být ani nepohyblivá. Já se snesu s každým, takže být někde určitě by mi to nevadilo, od nás lidi (myšleno věkově stejní nebo starší spoluobčané obce) chodí do domu s pečovatelskou službou a není jich málo... (jména obcí neuvádíme, i když byla poskytnuta) ale abych byla někomu na obtíž, když bych už nebyla soběstačná, tak to bych hlavně nechtěla být někomu z rodiny, já bych raději tohle pečování měla od někoho z pečovateláku. “

S 4

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„Tak jako senior, je to velice, velice špatný, nikdo si nikoho neváží, každé seniora předbíhá, bere ho opravdu jako člověka už podřadného...“

Myslíte něco konkrétního, jako hodně mladá generace...nebo všeobecně?

„ano, seš starej, už na nic nemáš nárok...“

Setkáváte se s tím třeba denně, když jdete nakoupit...?

„Tak všeobecně, já mezi lidi moc nechodím (myšleno nejezdí mimo obec bydliště často pozn. tázajícího), tak se setkávám no už seš starej, už nejses potřebnej, tak je to moc zlý...Nikdy jsem si nemyslel, že to takhle daleko v naší společnosti jako dopadne. Protože v práci jsme měli důchodce, když jsem já byl starší a oni dělali někteří dyl, jako si prodloužili odchod do důchodu. A my jsme tehda všichni se k nim strašně pěkně chovali a říkali jsme si: no už jsou staří, už tak nemůžou, musíme se k nim hezky chovat, vážili jsme si jich, říkali jsme si: ten je starší, musíme se k nim chovat pěkně, pomáhat jim.... Ted' o nás už se říká: seš starej, je potřeba, abys odtud rychle vypadl, protože nás zdržuješ...“

Takže je to uspěchanou dobou?

„Uspěchanou dobou a celkově takovým postojem, ty mladý se musí cpát dopředu a oni musí, musí, protože když se nebudou cpát dopředu, tak jsou ztracený, musí....“

Takže mládí se dere na úkor...

Na úkor starších se dere a ono se drát musí. Já je neodsuzuju, ztrácí kontakt, když se nebude některý z nich drát...“

Setkáváte se se svými vrstevníky?

„Zájem bych měl, ale bydlím mimo, tady na vesnici jsem zabitej. Tady já nemám s kým, řeknu to škaredě - na úrovni se bavit. Já su v baráku a nemůžu se s nikým bavit. Takhle, my máme pejska a já nemůžu jezdit den dva dni, abych se setkal, a na vesnici není možnost.“

Dělá vaše obec dostatek aktivit pro seniory nebo víte o nějakých aktivitách?

„Tady jsou besedy, to ano, ale o čom všem jsou... nechodím tam, tak nevím.“

Je to všeobecně zaměřené?

Ženy mají,...ty mají, já nevím pletení....Nebo já nevím, co tam dělají. Nějaký kroužek, ale jen pro ženy, těm se věnují a dokonce je i rozvázeli, to ano, ale pro chlapy ne, tak to bylo dřív.“

Dovoluje Vám ekonomická situace věnovat se zálibám a cestování?

„NE!“

To je jednoznačné ne!

„Takhle že bych mohl někam jet, to ano. Já zase nejsou takovej chudák, ale musím myslet na to, kdyby se mi něco stalo, tak musím mít rezervu. V dnešní době nikdo nikomu nepomůže a když nemáš peníze, tak jsem ztracenej. Já si to nemůžu dovolit, tedy, ne že byl jako chudák, ale musím už myslet na to, co bude...nemůžu.“

Necháváte si rezervu?

„ano nechávám, protože opravdu nevíme, co bude zítra a kdybych to utratil, kdo se o mě postará?“

Co říkáte na lékařskou péči?

„Mně nikdy nic nebylo, když mám takovou tu preventivní prohlídku, tak jediné tak, ale jinak já k doktorovi nechodím. Jenom když potřebuju potvrzení na řízení...“

Nemáte pocit, když jdete k lékaři, že vás odbývá...

„ne naopak mi doktor domlouvá, že já nechodím, mám prášky na tlak...“

Co je podle vás ve vašem věku nejdůležitější?

„Naše rodina, přízeň rodiny. My jsme velká rodina, strašně si jich vážím, takže rodina, peníze jsou dobrý taky...“

Nabízí vám současná společnost uplatnění pro váš věk?

„Ne...protože nechcu, v naší společnosti nic takového neexistuje. Když jsem byl na posledním pracovišti, tak jsme dělali pro Japonce. Měli přijet se podívat - ti Japonci, tak to dali šéfovi vědět a on za mnou přišel, ten šéf, a říkal „musíš dávat pozor, abys něco nezkazil“. Když pak ten Japonec byl na dílně, tak se na mě podíval, přišel ke mně a řekl: „takových my si vážíme, my je upřednostňujeme, na rozdíl od vás“, takže nakonec měl ten můj šéf plus, že mě zaměstnává...“

Že by někdo využil vašich zkušeností?

„Ne.“

V současné situaci ani žádnou brigádu nehledáte, nemáte potřebu?

„V práci už jsem byl pomalej, já jsem si nebyl tak jistej, jako mladší co tam byli. Vždycky jsem si po sobě všechno přepočtl, tak ten mladej byl o to rychlejší, protože on nic po sobě nepřepočítával. Jenže kdybych ty výrobky udělal špatně, tak jsem zlikvidoval celou rodinu...“

Já jsem přecházel ze strojírenství do družstva a když jsem se vrátil zpět k mašině už jsem byl v práci pomalejší, ale v porovnání s mladým klukem.“

Dovedete si představit svůj život v domově pro seniory?

„Jako kdyby se stalo a já zůstal sám a byla možnost, já bych to přivítal. A možná bych byl radší, než kdybych byl doma sám. Jenomže, jenomže jestli bych měl na to peníze, slyšel jsem, že je to velice, velice drahé.“

S 5

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„Já to v současné době, poněvadž si myslím, že to skutečně záleží od každého člověka, a vod toho, jak se cítí po fyzické a psychické stránce, já to vnímám jako pozitivně, jako dobrý, já se necítím nijak omezena. Nemůžu říct, že bych byla v dnešní době nespokojena, že bych se cítila nějak špatně, to nemůžu říct. Myslím si, že v dnešní společnosti nemůžu říct, že to vnímám špatně, možnosti jsou široké“

Rozumím tomu dobře, že máte dostatek volnočasových aktivit, nějak se necítíte ekonomicky omezena, společnost vám nabízí široké spektrum tak, abyste si mohla v podstatě to stáří užívat?

„Myslím si, že ano, že takřka po všech stránkách. Je fakt, když dojde na finanční stránku, na tu narazíte vždycky, člověk by chtěl víc věcí zařídit, mít větší možnosti, mít lepší možnosti, ale pokud člověk chce, vyjde s tím, co má. Tak se dá říct, že je to v pořádku a společnost se snaží ... každý by si přál mít více peněz, že? Ale je to v pořádku, pokud člověk chce, vyjde vždycky s tím, co má...dá se říct, že je to v pořádku, já si nemůžu stěžovat“

Setkáváte se s vrstevníky? (kroužky, společenské aktivity).

„Tak v současné době já zájem mám, navštěvuji Univerzitu třetího věku. Jsem ve třetím ročníku na Masarykově univerzitě, obor se jmenuje Živá teologie a spirituální dimenze člověka. Skládáme tam zkrátka za každý ročník kolokvia, jednak písemná, pak ústní, pak obhajujeme to kolokvium. A současně bych se měla připravovat v letošním roce na téma, které jsem si vybrala a jeho název je Shakespeare a jeho vztah k náboženství...“

Chodíte ještě někam potom diskutovat? Třeba se spolustudenty?

„Co se týká věkového rozpětí, nevím, jak je to omezeno. Od určitého věku to začíná, tak na pětapadesáti, možná víc. Začínalo nás víc, dva roky nám přednášeli na Fakultě humanitních studií, to nás bylo tak 150, teď už je nás méně. Po přednášce je věnována půl hodina diskusi, co se lidé znali dřív, tak někam asi chodí... ale pořádají se i mimo oblast Univerzity, kam je potřeba se hlásit kvůli kapacitě...“

Máte dostupnou a kvalitní zdravotní péči?

„Nemůžu říct špatné slovo, já mám ischemickou chorobu a to já využívám podnikovou lékařku. A ještě musím chodit pro potvrzení na řidičák na chalupu, a taky mám špatné klouby, takže musím cvičit na rotopedu...“

Nabízí Vám současná společnost uplatnění i pro Vaši věkovou kategorii?

„Já si myslím, že je to velice individuální a závisí to na tom, jaké má kdo známosti. Spousta

seniorů, kteří jsou schopní, jsou i v těch závodech, kde dříve pracovali, tak jsou i důchodci, potom ale existují rodinné firmy a pokud jsou více generační, tak v mnoha firmách ten člověk ani do důchodu nejde, pracuje tam. A jinak si myslím, že kdybych se snažila si někde najít něco pro důchodce, měla bych zájem, určitě bych si místo našla, někde ten důchodce může mít uplatnění víc než neschopný mladý člověk a opravdu by to mělo být tak, jak se říká: nenadávej a něco dělej.

Uplatnění může být v rodině, nechodit do zaměstnání, hlídání vnoučat...myslím, že dneska když jsem k vám jela, v mnoha případech hlídají vnoučata, ať už pravidelně nebo nárazově. Já v současné době spíše nárazově. Jinak starší vnučky jsme mívali léto, co léto na chalupě každé prázdniny. Kromě toho jsme s nima jezdili na dovolenou a po úmrtí mého manžela jsme potom jezdili do Prahy. Byly jsme týden v Praze - historie není nikdy dost. Dále na výletě v Drážďanech, Českých Budějovicích, Horno-Rakouské výjezdy, loni na Chodském okruhu, letos Západočeské lázně. V neděli chodí studující vnučky na oběd, takže u nás se probírají témata od Buddhismu, přes matematiku a já nevím co ještě, takže probíráme i po této stránce. Je dobré, aby se důchodce snažil hrát takovou tu stmelující úlohu v rodině. Vidíte, že vás má někdo rád, ale nesmí se zaměřovat třeba s dárky, dát jim drahé dárky, takhle to nikdo nesmí zaměnit.“

S 6

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„Není to nejlepší, i když špatné to taky není. Záleží hodně na pocitu. Je mi dobře a myslím si, že společnost se k nám chová dobře „

Vnímáte tedy svoje postavení ve společnosti kladně?

„Mám to oznámkovat? Nevím totiž popsat všechno tak najednou.“

Počkám, urovnejte si myšlenky...

„Kvůli penězům to až tak dobré není, musím hodně šetřit, ale jinak se necítím omezená. Byla jsem zvyklá žít skromně, tak v tom pokračuji.“

Setkáváte se s vrstevníky? (kroužky, společenské aktivity).

„Občas se scházím s rodinou, ale s vrstevníky moc ne. Byla jsem v kurzu na počítače, bála jsem se, ale dneska už bez počítače skoro nikdo není. A na vnučata, abych je viděla častěji, je to dobré. I to telefonování po internetu, vidíme se alespoň takto.“

Dělá Vaše obec/ město dostatek aktivit pro seniory?

„Byla jsem, jak jsem říkala v kurzu na počítače pro seniory, bylo to udělané pro nás a vedli to pěkně pomalu, ale asi se budu muset ještě víc učit, je dobře, že jsou tyto aktivity.“

Dovoluje Vám ekonomická situace věnovat se zálibám a cestování? (pletení, vaření, čtení – knihovny, plavání, zahraniční/tuzemské dovolené)

„Čtu a četla jsem vždy, cestování - když je s kým, tak toho využiji, ale začínám se s ohledem na zdraví zdržovat více doma.“

Kdybyste měl (a) možnost s něčím vypomoci v rodině (myšleno svým dětem), využil (a) byste to?

„Určitě to nevyužívám já, ale děti, kterým se snažím pomáhat, ale už to nejde tak jako třeba před deseti lety, pomalu se hlásí klouby a člověk neudrží ani tu pozornost nebo bdělost, aby byl ve střehu. Ta starší vnučata se zorientují sama, ty mladší se musí hlídat víc, a to už je v nezbytných případech. Spíš se bojím, abych jim neublížila nebo se něco nestalo. Je to jak bych to řekla - zodpovědnost.“

Nabízí Vám současná společnost uplatnění i pro Vaši věkovou kategorii?

„Tak to nevím, setkávám ve městě stejně staré lidi, takže asi bude možnost, já jsem ji neměla potřebu v důchodu využívat, vyjdu s málem a nepotřebuji přivýdělek. Neslyšela jsem o nikom, kdo by chtěl pracovat a nemohl, asi možnost je, opravdu nemám tušení...“

S 7

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„Kdybych možná žila někde jinde, nevím jak je to jinde a nemůžu to porovnat, lidi tady sice stárnou, ale do města je to daleko.“

Dělá Vaše obec/ město dostatek aktivit pro seniory?

„Moc ne, protože jsou tam mladí, a tak je fotbal pro chlapy, aby v neděli mohli vypadnout z domu...“

Co třeba přednášky pro seniory nebo podobně?

„Stejně by tam nikdo nepřišel...“

Dovoluje Vám ekonomická situace věnovat se zálibám a cestování? (pletení, vaření, čtení – knihovny, plavání, zahraniční/tuzemské dovolené)

„Není kam chodit, poklidím dvůr, nasypu slepicím, promluví se sousedkou nebo v obchodě, z vesnice se dostanu jenom, když jedu k doktorovi, to je pak na celé dopoledne.“

Je pro Vás cestování ve veřejných prostředcích příjemné?

„Jednou za čas jedu a je to čím dál dražší, už se ani k doktorovi nevyplatí jezdit, potom léky drahé...“

Kdybyste měl (a) možnost s něčím vypomoci v rodině (myšleno svým dětem), využil (a) byste to?

„Pomáhám dětem, protože to potřebují, a je v domě veseleji, když je tady návštěva.“

Upřednostňujete fyzickou nebo hmotnou pomoc dětem a je od Vás očekávána?

„Vařím a hlídám děcka, to si myslím, že stačí. Na peníze si nestěžuji, ale já mám malý důchod. Když je pouť, tak vždycky dostanou něco na kolotoče, a k narozeninám nebo na Vánoce na ně myslím taky.“

Nabízí Vám současná společnost uplatnění i pro Vaši věkovou kategorii?

„U nás je to špatné s dopravou, ale pokud potřebuji jednorázově brigádu, tak na poli v sezoně není problém. Je to dřina, takže jedu pomalu, jenomže nemusím hlídat normu, jako je to v nových místech. A tam už na brigády v mojem věku nepřijímají. Když není práce pro mladé, není ani pro nás.“

S 8

Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?

„Moje postavení? Jak si myslím já?“

Ano, to jak to vnímáte Vy sama.

„Celkově ve společnosti se cítím dobře. Ale mezi lidmi moc často nechodím. Věnuji se práci v domě, je to pro mě velice náročné, protože mi už neslouží zdraví, jak bych potřebovala.“

Celkově, když jste mezi lidmi, jak se ve společnosti cítíte?

„Aha, já se cítím dobře, nesetkala jsem se s tím, že by mi někdo ubližoval nebo podobně, jednou mě okradli v tramvaji a nebylo to příjemné, všechny doklady jsem musela vyřizovat, čert vem peníze.“

Ve vztahu k mladší generaci je to také?

„Změnila se doba, a je to jiné, když jsem jezdila do zaměstnání někdy...co jsem to chtěla...místo k sezení jsem si buď našla sama, nebo jsem vydržela stát.“

Nabízí Vám současná společnost uplatnění?

„ale jo jo, jenomže mně už se tak nechce. To víte, všechno jde pomalu a už není kam spěchat. Dokud to šlo, tak jsem pracovala, už se mi nechce. Já mám svoji péči o dům, tady je práce hodně. Od jara do podzimu zahrada, a než se otočíte, je zase jaro.“

A šla byste pracovat? Myslíte si, že by Vás někdo zaměstnal?

„Možnost práce je, to strach nemám, kdyby bylo nejhůř a potřebovala bych peníze, tak začnu plést svetry...“

A co třeba v rodině, uplatníte se?

„Snažím se pomáhat, ale zmáhá mě to, sem tam nějak přilepším dětem finančně, ale z toho důchodu už toho moc neušetříme. Když se cítím dobře, tak pohlídám děti dceři, o prázdninách si je беру k sobě, ale pak jsem vyřízená týden.“

Vyčerpává Vás to?

„Ráda pomůžu, sama jednou uvidíte, že jak člověk stárne, je to den ode dne slabší. Když to uzavřeme, skoro si říkám, že je mi dobře. Na stáří už to jako za mlada nebude, ale stěžovat si nechci. Ti po nás to budou mít ještě horší...“

4.2 Dílčí závěr - vyhodnocení

Jaké je tedy postavení seniorů v současné společnosti a jak se naši seniorští spoluobčané mohou v dnešní době uplatnit? Z výše uvedených rozhovorů a jejich analýzy hodnotím zjištěná fakta následovně:

Postavení seniorů ve společnosti:

I když nemůžu hodnotit slovní známkou, jestli dobře, hůře, velmi dobře, naši současní senioři vnímají svoje postavení ve společnosti celkem kladně. Vyskytne se názor v konfrontaci k mladší generaci, jedná se zejména o kontakty v dopravních prostředcích, nákupních centrech a podobně. Je tedy zřejmé, že určitá část seniorů poukazuje na konflikt mezi mladší generací a současnou seniorskou populací. Jde hlavně o určitou sebereflexi samotného seniora a porovnání se „zážitkem“, který je v tomto mezigeneračním konfliktu utvrzuje. V tomto směru se moje domněnka nepotvrdila, protože verifikací bylo zjištěno, že sice konflikty jsou, ale nezdají se být tím hlavním argumentem v negativním vnímání postavení seniorů ve společnosti.

V zájmech, tedy po kulturní stránce, nabízí města a větší obce pro seniorskou generaci volnočasové aktivity, takže si může vybrat každý, kdo má zájem být někde s vrstevníky. V tomto směru je nabídka k dnešním seniorům velmi vstřícná, tudíž ve vztahu k jejich postavení nelze vytknout prakticky nic. Rozdíly se mohou jevit regionálně s ohledem na města nebo obce. Průzkum byl proveden v krajském městě a malé obci, a rozdíly byly následující: města díky většímu počtu zájemců mají možnost nabízet k uspokojení volnočasových aktivit pro seniory i s ohledem na dotace více možností. Naopak v malých obcích je kulturní život zaměřen spíše na mladší generaci a je velmi ovlivněný nedostatkem financí. V malé obci pak nejsou senioři hnací silou k vytvoření vhodné časové aktivity, která by vyplnila místo po kulturní stránce. Domněnka se v tomto případě potvrdila. Ve městech je dostatek příležitostí pro využití v oblasti kultury pro seniory, ale je hodně individuální k využívání. V mém případě se jednalo u respondentů o malé využití volnočasových aktivit spojených s registrací, tzv. zájmové kroužky.

Ekonomická stránka ve spojení s postavením seniorů ve společnosti, byla ve všech případech hodně zmiňována. V každém z rozhovorů bylo znát, že se většina naši seniorské generace snaží uzpůsobit život právě podle finančních možností. I ekonomická stránka hraje ve vnímání seniorů velkou roli. Přestože umí hospodařit s vyjitím z důchodového ohodnocení

má většina seniorů problém. Jistou roli může hrát i fakt vlastnictví nemovitostí, protože v případě osobního vlastnictví je senior oproštěn od závazků plynoucích z nájmu, které jsou v dnešním tržním hospodářství vysoké.

Možnosti uplatnění seniorů:

Uplatnění seniorů lze rozdělit na dvě skupiny, jednou je pracovní, tedy celospolečensky užitečná aktivita, a druhou je rodinná aktivita.

Z rozhovorů vyplynulo, že u skupiny, která na tom nebyla zdravotně nějak znevýhodněná, byl dostatek prostoru pro jejich uplatnění například v profesích, které vykonávali jako ekonomicky aktivní občané. Ve městech, kde byla pracovní příležitost vyšší se tito senioři uplatnili ve větším počtu. Je to dáno koncentrací lidí a větší infrastrukturou, u které je pokrytí potřeb zabezpečující každodenní potřeby vyšší. Je tedy možný i větší počet tzv. brigád, které mohou být jednorázového charakteru, např. inventury v hypermarketech, akce významné pro region, jako jsou veletrhy, a nebo pořádání sportovních utkání. V malé obci už je, vzhledem k regionu s velkou nezaměstnaností, problém hledat si práci jako důchodce. Jednorázové příležitosti se nevyskytují tak často. Pokud ano, jsou spíše dobrovolné, a tedy nemají spojitost s honorářem – přivýdělkem. Pokud zmíníme zdravotní stránku, zdravotní stav seniorům už nedovoluje po fyzické stránce nějakou větší zátěž, v tomto případě se senior celospolečensky uplatnit nemůže.

Naopak v obcích, zvláště tam, kde je velké procento nezaměstnanosti, senior svoje dosavadní zkušenosti v celospolečenském uplatnění využít nemůže (možná může jen s pomocí tzv. známosti, kdy je zaměstnán na obci nebo ve firmě, ale to souvisí jen s příbuzenským vztahem). Není mu tak dána dostatečná šance pro realizaci v pracovním světě a předání zkušeností mladší generaci. Odtud je potom z rozhovorů patrné, že se senioři cítí být odtaženi na druhou kolej a nepotřební. Možná by stálo za úvahu, nakolik by byla možnost uplatnění pro některé rukodělné práce, kdy není omezení pohybového aparátu, mnohdy slouží právě hlava a ruce. Jde hlavně o zmapování situace, kdy bude možné propojit v nějakém projektu pracovní příležitost pro stárnoucí generaci.

V tomto případě se domněnka nepotvrdila, jelikož každý z dotazovaných seniorů uvedl, že pokud by pracovní příležitost aktivně vyhledával, tedy bral ji jako neodvratitelnou a nutnou, tak by ji našel. Předpokládala jsem, že společnost bude spíše proti zaměstnávání starších osob pro jejich malou flexibilitu.

Další možnosti uplatnění vidím v pomoci seniorů mladším generacím, tedy dětem

a vnukům. Pomáhají s výchovou a finančně. Neočekávají za svoje služby odměnu, která je v tomto případě nevyčíslitelná. Respondentka S3 denně pečuje o svoji desetiletou vnučku. Její časový denní harmonogram je orientován školními a jinými potřebami vnučky. Tady už samotná seniorka nemá prostor ke svým osobním zájmům. Protože žije v malé obci, kde je nedostatek pracovních příležitostí, je péče o rodinného příslušníka pro ni samotnou jistým naplněním. V tomto směru se domněnka potvrdila. Seniorská generace si je vědoma svých zdravotních handicapů, a pokud už nezvládá pracovní zátěž, pomáhá s ohledem na svoje zdraví s rodinnou výchovou vnoučat nebo pravnoučat.

Souvislost mojí bakalářské práce se studijním oborem Sociální pedagogika je v hledání prostoru pro uplatnění méně zdravotně zdatných seniorů s poukázáním na fakt, že se senioři snaží být prospěšní ve své společnosti co nejdéle. Jde hlavně o předávání zkušeností mladší generaci, a v tomto případě je potřeba naučit, nebo přimět nejmladší generace k tomu, aby přehodnotili svoje postoje vůči seniorské generaci, protože jednoho dne nastoupí na jejich místa. Jednou z těchto klíčových oblastí je potom mezigenerační komunikace, kdy mládí nemá dostatek trpělivosti vůči seniorům při jakékoli komunikaci mezi oběma subjekty. Za zmínku stojí také myšlenka zapojení nebo-li propojení volnočasových aktivit pro širší věkové skupiny, aby se spolu naučily vycházet. Každá z generací pak může využít své vlastní know how- mládí flexibilitu a chuť k novým věcem, seniorská generace potom předávání zkušeností a zapojení do společnosti.

Závěr

Zjištění, které vyplynulo z provedených rozhovorů, bylo v některých otázkách potvrzením počáteční domněnky, v jiných případech se zjištění vyplývajících z rozhovorů nepotvrdila.

Naši senioři, kteří se podíleli na této práci svými postřehy ze života, jsou za jedno, pokud hovoříme o ekonomické otázce, která je spojená s postavením seniorů ve společnosti. Jistý fakt, že pokud se nedostává financí v rozpočtu, jsou omezené i aktivity samotných seniorů. Snaží se šetřit, aby si vytvořili reálnou rezervu na následující období, protože nevěří v příznivější ekonomickou prognózu, která je spojena s jejich životní úrovní.

Ve volnočasových aktivitách záleží spíš na každém jedinci, kam se ve společnosti cítí být integrován. Může to být studium (univerzitní nebo jazykové) nebo například registrovaná aktivita či celoživotní hobby, kterým v konkrétních případech bylo zahrádkaření.

Sami senioři uznávají, že ne vždy je situace k jejich postavení příznivá, ale z rozhovorů nelze konkrétně ukázat pouze na jednu skutečnost, kterou negativně pociťuje celá dotazovaná populace stárnoucích obyvatel. S ohledem na jejich zdravotní stránku, která patří k vyššímu věku, potom upřednostňují individuálně některý ze zájmů.

Uplatnění seniorů v současné společnosti není problém, jak se na počátku práce jevílo. Možná i na některých místech dávají příležitost seniorům, protože o místa není mezi jinou populací zájem. Uplatnit se ve společnosti neznámá pro samotného seniora být prospěšný ve společnosti, ale i ekonomické hledisko, které vede k pokrytí ekonomicky nejnáročnější položky v měsíci – tedy nájmu.

Dalším uplatněním je pak pomoc v rodině, kterou daní senioři velice rádi vítají. Vidí v ní velký pocit sebeuspokojení a naplnění. Tato pomoc není nijak závislá na ekonomické stránce jednotlivce, ale souvisí se zdravotním stavem daného seniora. V případě nějakého omezení po zdravotní stránce, lze najít alespoň částečný kompromis, který může v pomoci znamenat třeba nedělní oběd nebo nárazové hlídání vnoučat.

Resumé

Zvyšování věkové hranice spojené s odchodem do důchodu, navázání na předešlé zaměstnání nebo naopak orientace na nové zájmy. Tak se může v dnešní době rozhodovat seniorská generace. Zdálo by se, že jsou rozhodnutí této věkové kategorie jednoznačná, ale musíme brát v úvahu i další fakta, která ovlivňují seniory. Tím je zdravotní stav a fyzická kondice nebo imobilita. Další stránkou věci je ekonomické hledisko, které se podílí i na životní úrovni samotných seniorů. To může být úzce spojeno i s postavením seniorů v současné společnosti. Tedy jak samotný senior svoje postavení vnímá.

V první kapitole jsou tématem senioři z našeho okolí, jejich možnosti k aktivitám, sociální vztahy a infrastruktura, která je nezbytná k jejich životu. Věnuji se zde možnostem, které mají tj. vzhledem ke svojí aktivitě, zamyšlením nad posledními léty, které mohly významně ovlivnit současnou mladší seniorskou generaci 65plus.

Zhodnocení životních situací či pojednání o seniorech ve vztahu k pobytovým zařízením se týká i té skupiny seniorské populace, která je vázaná na pomoc druhých, a proto jsou umístěni v některém z domů s pečovatelskou službou dle jejich imobility. Mají kontakt s vrstevníky v jednom objektu a zajištěnou celodenní péči o ně samotné.

Druhá kapitola se věnuje sebevzdělávání seniorů, které je věcí individuální, je závislé jak na aktivitě, tak i na ekonomické stránce samotného seniora. V dnešní době se nabízí celá škála možností se zaměřením na zapojení seniorů do společnosti. Jednou z nich je i možnost studia na Univerzitách třetího věku, a to jak v univerzitním tak akademickém typu vzdělávání. Záleží zde opět na času, který je ochoten senior svému vzdělání poskytnout. Zaměření je velmi široké a jeho obliba roste. S rostoucí poptávkou reagují některé instituce i na tzv. e-vzdělávání, které je vhodné pro méně mobilní seniory nebo ty, kteří mají zájem o studium, ale v jejich okolí podobně zaměřená univerzita chybí. Vzhledem k tomu, že většina seniorů už neplní svoje pracovní závazky vůči zaměstnavateli nebo pracuje jen na zkrácený úvazek, zůstává jim pro jejich koníček dostatek času. Při těchto aktivitách je možné navázat i nová přátelství, která mají jiná kritéria než v mladistvém věku.

Třetí kapitola je určena oblasti uplatnění seniorů v zaměstnání. To je spojeno s otázkou fyzické aktivity samotného seniora. Stále se potvrzuje, že pokud má senior zájem pracovat, svoje uplatnění na trhu práce najde naprosto každý. Je ale nutné zohlednit fyzické předpoklady pro výkon zaměstnání, a to platí i u zkráceného úvazku. Optimistické je, že je senior v tomto směru zapojený do sociální interakce. S uplatněním souvisí i pomoc

s rodinnou výchovou. Pro mnohé seniory je tou nejvíce ceněnou službou, především pro své blízké. Je to jedna z největších realizací samotného seniora, protože pomoc s rodinnou výchovou určuje i to, že plní ve společnosti důležitou úlohu, která je neocenitelná finančně. Jejich místo v rodině je opět na výsluní.

Poslední čtvrtá kapitola je praktickou částí. V této kapitole jsem provedla rozhovory s vybranými seniory a dozvěděla jsem se klíčové aspekty k vyhodnocení výsledků. Každý ze seniorů uváděl svoje hlavní poznání ze života. Tak jak je on sám vnímá. Jejich názory a postoje se, převážně v ekonomickém směru, shodovaly.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou postavení seniorů ve společnosti a možnostmi jejich uplatnění. Bylo sledováno, jak své postavení vnímají hlavně sami senioři, jaké jsou jejich koníčky a záliby. Senioři mohou nalézt uplatnění především ve dvou oblastech, a těmi jsou pomoc s rodinnou výchovou a vykonávání některých profesí. Profese mohou být na zkrácený či plný úvazek s ohledem na zdraví a fyzickou aktivitu seniora. Společnost nabízí seniorům velkou škálu možností realizace a seberealizace, a to je v důchodovém věku velmi prospěšné jak pro samotného seniora, tak pro celou společnost. Velmi často senioři zastávají místa, která nejsou obsazena nebo vyhledávána mladší generací.

Klíčová slova: postavení seniorů, prospěšnost ve společnosti, pobytová zařízení, zájmy a záliby, vzdělávání, Univerzita třetího věku, pomoc s rodinnou výchovou.

Abstract

The bachelor's thesis deals with the issues of social status of seniors and with possibilities of their use. It was observed how the seniors feel their social status themselves, personally, and their hobbies were pursued as well. The seniors can find the use in the society in two main fields, the first one is help with family upbringing and the second one is doing some professions. Seniors can be in full- or part-time employment with regard to their health and physical activity status. The society offers to seniors a lot of possibilities of their own realization and it is in this age very beneficial for seniors themselves as well as for the whole society. The retired people often hold the positions which are not covered or searched by young population.

Key words: social status of seniors, use in society, long stay facility, hobbies, education, University of the Third Age, help with family upbringing.

Seznam použité literatury

1. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha, Portál, 2009, 774 s.
ISBN 978-80-7367-569-1
2. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha, Havlíček Brain Team, 2010, 365 s.
ISBN 978-80-87109-19-9
3. HILL, G. *Moderní psychologie*. (překlad Hartlová, H.) Praha, Portál, 2004, 284 s.
ISBN 80-7178-641-1
4. KRAUS, B. 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha, Portál, 2008, 216 s.
ISBN 978-80-7367-383-3
5. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha, Grada Publishing, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9
6. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha, Grada Publishing, 2011, 328 s. ISBN 978-80-247-3148-3
7. POKORNÁ, A. 2010 *Komunikace se seniory*. Praha, Grada Publishing, 2010, 160 s.
ISBN 978-80-247-3271-8
8. WILKOVÁ, Scarlett. Přestěhujte se k nám, dědo! MF DNES příloha č. 17,
13. července 2011, s. 25
9. WILKOVÁ, Scarlett. Ženy nad šedesát: Ztracená generace?, Magazín DNES č. 29,
21. července 2011, s. 27
10. Komerční příloha společnosti Mediaplanet, MF DNES, 22.září 2011,
11. Projekt centra na podporu zdraví GEMA dostupné na:
<http://www.starnout-je-normalni.cz/index.php> [05.12.2011]
12. Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 - 2012 dostupné na:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/5045/starnuti_cz_web.pdf [05.12.2011]
13. Senior pasy dostupné na: <http://www.seniorpasy.cz>
14. Virtuální Univerzita třetího věku , dostupné na:
<http://www.e-senior.cz/www/virtualni-univerzita-tretiho-veku> [06.03.2012]

Přílohy

Osnova otázek u rozhovoru s vybranými respondenty – seniory strana 27 - 40:

1. Jak vnímáte svoje postavení seniora v současné společnosti?
2. Setkáváte se s vrstevníky? (kroužky, společenské aktivity).
3. Dělá Vaše obec/ město dostatek aktivit pro seniory?
4. Dovoluje Vám ekonomická situace věnovat se zálibám a cestování? (pletení, vaření, čtení – knihovny, plavání, zahraniční/tuzemské dovolené)
5. Je pro Vás cestování ve veřejných prostředcích příjemné?
6. Máte dostupnou a kvalitní zdravotní péči?
(Pokud cestujete dopravním prostředkem nebo jste na návštěvě u lékaře, co pokládáte za výhodu a nevýhodu. Ochota pustit sednout, ochota poradit s místem určení, lékařské prohlídky, čekací doba, chování lékaře)
7. Co je podle Vás ve Vašem věku nejdůležitější? Vyjmenujte 3 věci. To na čem Vám záleží.
8. Kdybyste měl (a) možnost s něčím vypomoci v rodině (myšleno svým dětem), využil (a) byste to?
9. Upřednostňujete fyzickou nebo hmotnou pomoc dětem a je od Vás očekávána?
10. Nabízí Vám současná společnost uplatnění i pro Vaši věkovou kategorii?

Doplňující otázka:

1. Dovedete si představit, že budete trávit stáří v domově pro seniory?
2. V případě nesoběstačnosti chcete být v místě bydliště a chcete péči od svých blízkých?